

АНАЛІТИЧНИЙ ЗВІТ

РОЗВИТОК СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ НА ПОЛТАВЩИНІ

Цей звіт підготовлений ГО «ЗМІСТ Полтава» у рамках проєкту «Єднання для громади», що реалізується ІСАР Єднання за фінансової підтримки Європейського Союзу. Зміст цього документа є виключною відповідальністю ГО «ЗМІСТ Полтава» і не обов'язково відображає позицію ІСАР Єднання та Європейського Союзу.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ I	Нормативна основа функціонування системи соціальних послуг 6
	1.1. Нормативно-правове регулювання системи надання соціальних послуг в Україні 6
	1.2. Європейські стандарти у сфері соціальних послуг: правові засади Європейського Союзу та практика Республіки Польща 9
РОЗДІЛ II	Характеристика системи надання соціальних послуг у Полтавській області 16
	2.1. Профіль Полтавської області 16
	2.2. Взаємодія обласних інституцій з територіальними громадами області в сфері соціальних послуг 18
	2.3. Аналіз поточного стану та спроможності системи надання соціальних послуг в області 25
	2.4. Основні проблеми, виклики та ризики надання соціальних послуг у громадах Полтавщини 44
РОЗДІЛ III	Напрями покращення системи надання соціальних послуг у територіальних громадах Полтавської області 50
ВИСНОВКИ	56
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ	58

ВСТУП

Сфера соціального захисту та послуг завжди була актуальним питанням в пострадянському контексті де вплив держави при централізованому управлінні був визначальним. Система соціальних послуг є одним із ключових інструментів забезпечення базових прав людини, передбачених як національним законодавством, так й міжнародним. З початком євроінтеграційних реформ та впровадження децентралізації з'явилася можливість, як на державному, так і на місцевому рівнях визначати пріоритети у наданні соціальних послуг, що мало б потенціал для більш ефективного задоволення потреб населення. Саме визначення соціальних послуг означає дії, спрямовані на профілактику складних життєвих обставин, подолання таких обставин або мінімізацію їх негативних наслідків для осіб/сімей, які в них перебувають.

У період з 2022–2025 роки вітчизняна система соціального захисту зіткнулася з низкою викликів, зокрема масовим внутрішнім переміщенням населення, різким зростанням кількості людей у кризових життєвих обставинах, посиленням психосоціальних наслідків війни та обмеженою спроможністю інфраструктури громад оперативно реагувати на зростаючі потреби. Водночас реагування на ці виклики на місцевому рівні є нерівномірним і значною мірою залежить від фінансової спроможності громад, наявності партнерств з неурядовими організаціями та підтримки міжнародних донорів. Додатковим викликом стало забезпечення відповідності послуг принципам доступності та інклюзії (ст. 9, 19, 20 Конвенції про права осіб з інвалідністю).

Проведення аналітичних досліджень на рівні регіонів є важливим інструментом підтримки територіальних громад у процесі розвитку системи соціальних послуг. Такі дослідження дозволяють не лише виявити ключові проблеми й спільні тенденції у наданні соціальних послуг, а й оцінити реальну спроможність громад реагувати на зростаючі потреби населення в умовах війни. Крім того, вивчення місцевого досвіду дає можливість порівняти, як працюють соціальні послуги в громадах, із європейськими практиками — зокрема щодо більшої самостійності громад, співпраці між різними службами та зосередження на реальних потребах людини, що є особливо важливим на шляху євроінтеграції України. Саме з цією метою дослідження було проведено у Полтавській області як регіону, що знаходиться відносно близько до лінії фронту, особливо її південно-східні райони, який став логістичним і волонтерським центром, з різноманітною структурою громад, з великою кількістю прийнятих переселенців, і типовими для країни викликами у сфері соціального захисту.

Фактична реалізація системи на рівні територіальних громад Полтавської області залишається фрагментованою та нерівномірною. З проведеного опитування по громадах Полтавщини було з'ясовано, що існує низка системних проблем: недостатня інституційна спроможність й кадровий дефіцит кваліфікованих соціальних працівників, обмежене фінансування, яке змушує концентруватися на базових послугах (догляд вдома, соціальний супровід, інформування), залишаючи поза увагою комплексні сервіси — підтримане проживання, фізичний супровід осіб з порушеннями опорно-рухового апарату, інтелектуальними та психічними порушеннями, медіацію, переклад жестовою мовою, інклюзивне навчання та догляд за дітьми в умовах, наближених до сімейних.

ГІПОТЕЗА

Відсутність єдиних стандартів оцінки потреб населення поглиблює нерівність у доступі до послуг, особливо в сільських та селищних громадах, що підвищує ризики соціальної ізоляції для вразливих груп — людей похилого віку, осіб з інвалідністю, сімей у складних життєвих обставинах та внутрішньо переміщених осіб. Нерівність у доступі підриває довіру громадян до держави та місцевої влади й створює перешкоди для формування сталих громадських зв'язків.

МЕТА ПРОЄКТУ

Мета цього аналітичного проєкту полягає у всебічному дослідженні системи надання соціальних послуг у громадах Полтавської області, визначенні ключових дисбалансів та бар'єрів, порівнянні регіональної практики з європейськими стандартами, а також у формуванні практичних, доказових рекомендацій для органів місцевого самоврядування, що сприятимуть оптимізації мережі соціальних послуг, підвищенню їхньої якості, доступності та відповідності потребам населення.

МЕТОДОЛОГІЯ

Дослідження охоплює територію Полтавської області та поєднує кількісні та якісні методи збору даних з метою оцінки реального стану системи соціальних послуг і виявлення системних бар'єрів у її функціонуванні. Акцент зроблено на практичній спроможності громад надавати послуги в умовах обмежених ресурсів та кадрового дефіциту.

Для забезпечення репрезентативності сформовано вибірку громад за критеріями чисельності населення (сільські, селищні та міські) та віддаленості від обласного центру. Польовий збір даних включав глибинні інтерв'ю з представниками надавачів соціальних послуг та

відділів соціальних послуг органів місцевого самоврядування обраних територіальних громад, під час яких фіксувалася інформація про наявну мережу послуг, кадровий потенціал, бюджетні видатки та реалізовані цільові програми.

Для розширення охоплення та створення кількісної бази даних був розісланий Опитувальник у вигляді Google-форми всім 60 органам місцевого самоврядування територіальним громадам області. Опитування спрямоване на отримання даних про: перелік надаваних послуг та їхню доступність; джерела фінансування та пріоритети витрат; ключові проблеми та бар'єри у реалізації послуг; бачення територіальних громад щодо можливостей для покращення та розвитку системи.

Такий підхід дозволяє не лише документувати існуючий стан, а й виявляти дисбаланси та нерівності у доступі до соціальних послуг. Це особливо важливо для невеликих сільських та віддалених громад, де ризику соціальної ізоляції є найвищими.

АНАЛІТИЧНА ОБРОБКА ІНФОРМАЦІЇ ПЕРЕДБАЧАЄ:

систематизацію та узагальнення зібраних даних, зокрема для виявлення закономірностей у фінансуванні, кадровому забезпеченні та спектрі наданих послуг; порівняння досвіду Польщі, щоб окреслити прогалини та потенційні моделі для адаптації; ідентифікацію ключових бар'єрів у доступності, фінансуванні та управлінні соціальними послугами, які безпосередньо впливають на рівень соціальної інтеграції вразливих груп.

Додатково передбачено відкрита дискусія та обговорення у форматі круглих столів за участю представників органів місцевого самоврядування, експертів і громадського сектору. Це дозволяє перевірити проміжні висновки, узгодити практичні рішення та сформулювати рекомендації, орієнтовані на реалії конкретних громад.

Підсумкові результати дослідження представлені у вигляді комплексного аналітичного звіту з практичними рекомендаціями, а напрацьовані матеріали передані громадам для використання у стратегічному та програмному плануванні розвитку системи соціальних послуг, з урахуванням їхніх ресурсних та організаційних обмежень.

Фото: Freepik

Розділ І.

НОРМАТИВНА ОСНОВА ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ

1.1. Нормативно-правове регулювання системи надання соціальних послуг в Україні

Говорячи про надання соціальних послуг в Україні слід почати з наявної законодавчої бази, яка встановлює та регулює надання соціальних послуг. Закон України «Про соціальні послуги» (№ 2671-VIII від 17.01.2019, чинний з 01.01.2020) включив класифікацію базових соціальних послуг, які повинні надаватися¹. Хоча Закон не вимагає обов'язкового надання переліку соціальних послуг громадянам, органи місцевого самоврядування зобов'язані забезпечувати доступ громадян до інформації про ці послуги.

Базовими є такі соціальні послуги:

1. догляд вдома, денний догляд;
2. підтримане проживання;
3. соціальна адаптація;
4. соціальна інтеграція та реінтеграція;
5. надання притулку;
6. екстрене (кризове) втручання;

¹ Про соціальні послуги : Закон України від 17.01.2019 № 2671-VIII : станом на 27 верес. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text>

7. консультування;
8. соціальний супровід;
9. представництво інтересів;
10. посередництво;
11. соціальна профілактика;
12. натуральна допомога;
13. фізичний супровід осіб, які мають порушення опорно-рухового апарату та пересуваються на кріслах колісних, з інтелектуальними, сенсорними, фізичними, моторними, психічними та поведінковими порушеннями;
14. переклад жестовою мовою;
15. догляд та виховання дітей в умовах, наближених до сімейних;
16. супровід під час інклюзивного навчання;
17. інформування;
18. медіація.

Відповідно до Наказу Міністерства соціальної політики України № 429 від 23 червня 2020 року — «Про затвердження Класифікатора соціальних послуг» встановлений офіційний перелік послуг, які можуть бути надані, з їх характеристиками². Органи соціального захисту або громади, які надають послуги, повинні дотримуватися цього класифікатора. Він не є законом, але фактично виконує функцію єдиного систематизованого переліку соціальних послуг в Україні. Окрім обов'язкового державного стандарту класифікації є міжнародні зобов'язання, які взяла на себе Україна, зокрема ухвалила та ратифікувала Конвенцію ООН про права осіб з інвалідністю³. Вона містить ряд статей, які передбачають:

Стаття 9

Доступність: Надання послуг доступу до транспорту, будівель, інформації, комунікацій.

Стаття 19

Самостійний спосіб життя і включення до місцевої спільноти: Послуги підтриманого проживання, асистентів, догляду вдома.

Стаття 20

Індивідуальна мобільність: Надання допоміжних засобів, навчання користування ними.

² Про затвердження Класифікатора соціальних послуг: Наказ М-ва соц. політики України від 23.06.2020 № 429 : станом на 29 серп. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0643-20#Text>

³ Конвенція про права осіб з інвалідністю (Конвенція про права інвалідів) : Конвенція Орг. Об'єдн. Націй від 13.12.2006 : станом на 19 черв. 2023 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71#Text

Стаття 24

Освіта: Інклюзивна освіта, тьюторський супровід.

Стаття 25

Здоров'я: Медичні та психосоціальні послуги без дискримінації.

Стаття 26

Реабілітація: Доступ до реабілітаційних послуг (медичних, психосоціальних, професійних).

Стаття 27

Праця: Послуги працевлаштування, адаптація робочих місць.

Стаття 27

Достатній рівень життя і соціальний захист: Соціальна підтримка, житлові та побутові послуги, доступ до програм підтримки доходів.

Оскільки законодавча база у сфері соціальних послуг була затверджена ще до повномасштабного вторгнення, тому зараз система стикається з викликами сьогодення. У зв'язку з цим постає питання, а як має далі розвиватися система надання соціальних послуг?

16 травня 2025 року набув чинності Закон №12124 “Про внесення змін до Закону України “Про соціальні послуги” щодо удосконалення порядку надання соціальних послуг”. Закон відкриває новий етап розвитку системи соціальних послуг в Україні. Законодавчі зміни стосуються потреб як отримувачів соцпослуг, так і розширення можливостей їх надавачів, зокрема шляхом розширення організаційно-правових форм. Тут мова йде про комунальні некомерційні підприємства. Відтепер законодавством унормовано можливість надання соціальних послуг закладами інших сфер: освіти, охорони здоров'я, культури, центрами зайнятості тощо, що сприятиме наближенню послуг до місця проживання людей та розвитку інтегрованих підходів. Крім того, на законодавчому рівні вперше закріплено поняття мультидисциплінарної команди, врегульовано надання соціальних послуг дистанційно та запроваджено низку нововведень, які покликані розвивати сферу соціальних послуг, тобто зосередитися не на грошових виплатах, а на практичній допомозі з індивідуалізованими підходами.

Також триває розробка Національної стратегії розвитку соціальних послуг і нового Класифікатора соцпослуг, який буде вже актуалізований відповідно до викликів війни та і післявоєнного відновлення. У Міністерстві запевняють, що дана стратегія передбачатиме механізм регулювання ринку соціальних послуг. Особливу роль у Стратегії буде відведено громадським організаціям, як надавачам соціальних послуг.

Одним із загальнонаціональних викликів є те, що приїждять з постраждалих громад люди, переважно похилого віку, люди з інвалідністю про яких нікому піклуватися. У зв'язку з цим, Міністерство соціальної політики продовжує реалізацію експериментального проєкту зі змінами від 30 травня 2025 року до постанови Кабінету Міністрів України від 06 серпня 2024 р. №888, який дає можливість надавати внутрішньо переміщеним особам похилого віку та особам з інвалідністю соціальні послуги стаціонарного догляду і підтриманого проживання, зокрема, за принципом «гроші ходять за людиною». Окрім розширення соціальних послуг, програма дозволяє зменшити навантаження на комунальних надавачів соціальних послуг шляхом залучення недержавних надавачів. Тобто тут саме людина, яка отримує послугу обирає надавача, який відповідає її очікуванням, і можливо дана програма буде сприяти розвитку ринку надавачів соціальних послуг.

Також зазначимо, що наразі активно відбувається процес цифровізації соціальних послуг. Створена система кейс-менеджменту з інструментами цифровізації, яка дозволяє органам місцевого самоврядування та надавачам соціальних послуг ефективніше координувати допомогу, прозоро використовувати ресурси та швидше реагувати на потреби людей, а людина має доступ до всіх процесів своєї соціальної підтримки. Полтавщина – одна з чотирьох пілотних областей, що долучилися до тестування функціоналу електронного кейс-менеджменту у сфері надання соціальних послуг.

Таким чином, законодавче поле у сфері соціальних послуг в Україні оновлюється та розширює перелік і моделі надання допомоги. І тут можлива ситуація, коли кількість послуг зростає швидше, ніж спроможність громад забезпечити їх належну якість.

1.2. Європейські стандарти у сфері соціальних послуг: правові засади Європейського Союзу та практика Республіки Польща

В контексті впровадження європейської практики у наданні соціальних послуг слід звернути увагу на законодавчу базу ЄС. Хартія фундаментальних прав ЄС, зокрема стаття 34 визначає право на соціальне забезпечення, соціальні послуги та допомогу, що мінімізує соціальне виключення:

1. ЄС визнає та поважає право на соціальні виплати та соціальні послуги, що забезпечують захист у таких випадках, як материнство, хвороба, виробничі нещасні випадки, утриманство або старість, а також у разі втрати роботи,

відповідно до правил, встановлених законодавством Союзу та національним законодавством і практикою.

2. Кожна особа, яка проживає та переміщується на законних підставах у межах Європейського Союзу, має право на соціальні виплати та соціальні пільги відповідно до законодавства Союзу та національного законодавства і практики.
3. З метою боротьби із соціальною ізоляцією та бідністю Союз визнає і поважає право на соціальну допомогу та допомогу з житлом, щоб забезпечити гідне існування всім, хто не має достатніх ресурсів, відповідно до правил, встановлених законодавством Союзу та національним законодавством і практикою⁴.

За висновками Європейської Ради 2010 року щодо соціальних послуг загального інтересу «В основі європейської соціальної моделі», ESH (European Social Network) виокремлює дві категорії послуг: групові соціальні та індивідуальні (персоналізовані). До групових відносять:

- ранній догляд за дітьми (особливо з неблагополучного середовища);
- довготривалий опікунський догляд;
- підтримка для сімей, які поєднують роботу й догляд, — часто регульовані державою;
- можуть бути або універсальними, або спрямованими на незабезпечених.

Персоналізовані послуги спрямовані на окрему особу або сім'ю, що переживає кризу чи має специфічні потреби:

- соціальна робота, консультування, наставництво;
- допомога при залежності, соціальна реабілітація;
- соціальне житло, включення, кризові центри;
- дитячий соціальний захист, підтримка сімей⁵.

Ці два поділи є основними у наданні соціальних послуг у Європейському Союзі.

Розглянемо окремий кейс законодавства у схожій країні за історією трансформації системи соціального захисту, моделлю децентралізації, яка найбільш релевантна з Україною. І це Польща, де у 2019 році було ухвалено Закон «Про центри соціальних послуг» (19 липня 2019 року), який запровадив нову модель організації соціальних послуг на місцевому рівні. У статті 2.1 зазначені соціальні послуги, які мають на меті здійснення заходів у наступних сферах:

⁴ Article 34 - Social security and social assistance. European Union Agency for Fundamental Rights. URL: <https://fra.europa.eu/en/eu-charter/article/34-social-security-and-social-assistance#explanations>

⁵ What are the types of social services?. European Social Network. URL: <https://www.esn-eu.org/about/what-are-types-social-services>

- 1) політика на підтримку сім'ї,
- 2) підтримка сім'ї,
- 3) система опіки,
- 4) соціальна допомога,
- 5) пропаганда та охорона здоров'я,
- 6) підтримка осіб з інвалідністю,
- 7) державна освіта,
- 8) боротьба з безробіттям,
- 9) культури,
- 10) фізичної культури та туризму,
- 11) стимулювання громадянської активності,
- 12) житлового господарства,
- 13) охорони навколишнього середовища,
- 14) професійної та соціальної реінтеграції.

– що здійснюються громадою з метою задоволення потреб місцевої громади, надаються в нематеріальній формі безпосередньо особам, сім'ям, соціальним групам, групам мешканців з певними потребами або всім мешканцям⁶.

Також Міністерство сім'ї, праці та соціальної політики Польщі визначило принципи соціальної допомоги. Основні цілі соціальної допомоги:

- підтримка осіб та сімей у подоланні складних життєвих ситуацій, надання їм максимальної самостійності та створення належних умов для гідного життя;
- забезпечення доходу на рівні соціальної допомоги — для осіб без доходу або з низьким доходом, особам після працездатного віку та особам з інвалідністю;
- забезпечення доходу на рівні соціального втручання особам та сім'ям з низьким доходом, які потребують періодичної підтримки;
- надання професійної допомоги сім'ям, які страждають від соціальних патологій, включаючи домашнє насильство;
- інтеграція соціально виключених осіб у соціальне середовище;
- створення мережі соціальних послуг, що відповідає потребам у цій сфері.

Соціальна допомога, зокрема, полягає в:

- наданні та видачі пільг,
- соціальній роботі,
- створенні та розвитку необхідної соціальної інфраструктури,
- аналізі та оцінці явищ, що породжують попит на соціальні пільги,
- виконанні завдань, що впливають із визнаних соціальних потреб,
- розробці нових форм соціальної допомоги та самопомоги в рамках визначених потреб⁷.

⁶ USTAWA z dnia 19 lipca 2019 r o realizowaniu usług społecznych przez centrum usług społecznych : Ustawa Sejmu of 19.07.2019 no. Dz.U. 2019 poz. 1818.

⁷ Social assistance principles - Ministry of Family, Labour and Social Policy - Gov.pl website. Ministry of Family, Labour and Social Policy. URL: <https://www.gov.pl/web/family/social-assistance-principles>

Варто також зазначити, що як такого каталогу соціальних послуг немає. Польське законодавство не визначає повний перелік. У 2024 році директори соціальних служб закликали створити такий каталог. Також, наразі близько 80 % послуг довгострокового догляду (LTC) у Польщі надається неформально. За даними Eurostat, державні витрати на довгостроковий догляд у 2021 році становили 0,5 % ВВП, порівняно із середнім показником 1,7 % у ЄС⁸. Попри ці проблеми Варшава провела ряд змін, які дозволили їй наблизитися до європейських стандартів надання соціальних послуг. Для цього слід розглянути шляхи розвитку двох країн — Польщі та України, у контексті соціального захисту, що відображені у порівняльній таблиці.

Таблиця. **Порівняльна характеристика розвитку систем соціального захисту та надання соціальних послуг у Польщі та Україні**

Показники	Польща	Україна
Хронологія реформ	Трансформація почалася одразу після 1989 року. Прискорили гармонізацію законодавства переговори про членство, які фактично відбулися у три етапи: заявка на членство 1994 року, підписання Договору 2003 року, вступ 1 травня 2004 року ⁹ .	Процес децентралізації запущений з 2014–2015 роки. Тривають реформи які прискорюються війною та зовнішньою допомогою в 2022–2025 роках. Є фрагментований прогрес ¹⁰ .
Делегування повноважень	Децентралізація зумовила передачу відповідальності за соціальні послуги муніципалітетам ¹¹ . Було створено OPS (організаційна одиниця соціальних послуг), як базову одиницю ¹² .	В Україні громади отримали повноваження, але фінансова спроможність різнилась, стандарти сервісу нерівні, а централізований контроль слабший (див. Vox Ukraine. White book of reforms 2025. Chapter 2. Decentralization).
Фінансування (масштаб та інструменти)	Були отримані значні інвестиції з боку ЄС (ESF/ERDF/попередні програми PHARE/ SAPARD) та фінансування з національного бюджету ¹³ . ESF направлявся на працевлаштування, навчання, дитячі/другі сервіси ¹⁴ .	Україна отримала рекордні пакети від ЄС після 2022 року, але розподіл був спрямований в першу чергу на макростабілізацію, інвестиції в соцпослуги були фрагментарні (див. Vox Ukraine. White book of reforms 2025. Chapter 2. Decentralization).

⁸ European Social Network. Poland factsheet for 2024. URL: <https://www.esn-eu.org/social-services-index/2024/poland>

⁹ EUR-Lex. Partnership for the accession of Poland. European Union- EUR-Lex. URL: <https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/summary/partnership-for-the-accession-of-poland.html>

¹⁰ VoxUkraine. White book of reforms 2025. Chapter 2. Decentralization. VoxUkraine. URL: <https://voxukraine.org/en/white-book-of-reforms-2025-chapter-2-decentralization>.

¹¹ Portal.cor.europa.eu. Poland - social policy. portal.cor.europa.eu. URL: <https://portal.cor.europa.eu/divisionpowers/Pages/Poland-Social.aspx>

¹² Social assistance principles. Ministry of Family, Labour and Social Policy Republic of Poland. URL: <https://www.gov.pl/web/family/social-assistance-principles>

¹³ Poland's 20 years in the European Union: how the country's economy has changed. Blue Europe. URL: <https://www.blue-europe.eu/analysis-en/full-reports/polands-20-years-in-the-european-union-how-the-countrys-economy-has-changed/>

¹⁴ European Commission. The ESF+ in Poland. European Social Fund Plus. URL: <https://european-social-fund-plus.ec.europa.eu/en/support-your-country/esf-poland>

Показники	Польща	Україна
Професіоналізація кадрів	Під час пандемії коронавірусу спираючись на успіх пілотного фінансового інструменту 2007-2013 років, Польський національний фонд соціального підприємництва (NFSE), створений у 2014-2020 роках з бюджетом 37 млн євро, допоміг захистити сотні підприємств соціальної економіки по всій країні. Були створені системні програми підготовки соціальних працівників, сертифікація, участь університетів, що надавали можливість підвищення якості послуг та поширення соціальних підприємств ¹⁵ .	В Україні є ініціативи, але масштаб підготовки невідповідний. Дефіцит кваліфікованих соцпрацівників, особливо у сільських громадах ¹⁶ .
Модель надання соціальних послуг	Перехід від моделі «витягування грошей» до інклюзивного підходу: соціальні послуги вдома, працевлаштування, інклюзія, соціальні підприємства (див. European Commission. The ESF+ in Poland. European Social Fund Plus).	В Україні домінує виплата соціальних трансфертів. Послуги (реабілітація, догляд вдома, інтеграція) недорозвинені, особливо поза великими містами (див. Policy Advice on the “Concept of the reform of local self-government and territorial organisation of power in Ukraine”).
Моніторинг та підзвітність	ЄС вимоги щодо звітності, оцінювання, результатів — змусили створити системи моніторингу проєктів (див. European Commission. The ESF+ in Poland. European Social Fund Plus).	В Україні системи моніторингу існують, але вони фрагментарні й часто орієнтовані на виконання витрат, а не результат (див. Vox Ukraine. White book of reforms 2025. Chapter 2. Decentralization).

Звернемо увагу, що для більш детального вивчення практичних кейсів у сфері соціальних послуг була взята до уваги надана інформація від польських воєводств, яка стосувалася підходів для визначення потреб населення у соціальних послугах; практика безоплатних і співфінансованих послуг; застосування міждисциплінарних команд у роботі з сім'ями та окремими особами; механізми фінансування соціальних послуг (бюджет гміни, бюджет воєводства, національні/ЄС-програми, гранти); інструменти оцінки їх якості, а також наявність спеціалізованих програм для ветеранів, внутрішньо переміщених осіб і сімей у складних життєвих обставинах.

¹⁵ Benabdelaziz-Tair F. Poland's National Fund for Social Entrepreneurship helps social economy enterprises in difficult times. fi-compass. URL: <https://www.fi-compass.eu/stories/polands-national-fund-social-entrepreneurship-helps-social-economy-enterprises-difficult>

¹⁶ CENTRE OF EXPERTISE FOR MULTILEVEL GOVERNANCE. Policy Advice on the “Concept of the reform of local self-government and territorial organisation of power in Ukraine”. URL: <https://rm.coe.int/cemg-pad-2024-6-ua-reform-concept-eng-final/1680b2b519>

Було отримано відповіді від 5 воєводств: Сілезького, Підляського, Свентокшиського, Мазовецького та Малопольського. В кожному з них ситуація стосовно надання соціальних послуг різниться. Нижче наведена таблиця відображає підходи п'яти воєводств Польщі до планування, фінансування, координації та моніторингу соціальних послуг на основі наданих відповідей. Порівняння демонструє різні моделі управління — від стратегічно-орієнтованих до проєктно-грантових — без оцінки фактичної ефективності надання послуг.

Таблиця 1. **Порівняльна таблиця по 5 польських воєводствах на основі наданих відповідей**

Критерій	Сілезьке	Підляське	Свентокшиське	Мазовецьке	Малопольське
Критерії, які використовуються для визначення потреб населення	Локальні діагностики громад + регіональний план розвитку соціальних послуг (RPDI) 2023–2025	Обов'язкові аналізи потреб у конкурсах (демографія, інфраструктура, проблеми)	Закон про соціальної допомоги + оцінка ресурсів й місцеві стратегії	Формалізована діагностика в межах програм соцпослуг громад	Регіональні дослідження "ROPS" + аналітичні звіти
Безкоштовно / співплата	Вирішує громада залежно від доходу	Співфінансування проєктів (зазвичай 15% внеску)	Частина послуг безкоштовні, інші — платні понад дохідний поріг	Визначається програмами громад	Більшість послуг у проєкті "Tele-Angel" безкоштовні, частина — залежно від доходу
Міждисциплінарні команди	Діють активно: соціальні працівники, поліція, психологи, педагоги	Можливі в рамках партнерських проєктів	Необов'язкові, іноді створюються локально	Передбачені в структурах центрів соцпослуг	Не акцентовано уваги
Джерела фінансування	Фонди ЄС, регіональні програми	Програми ЄС (інфраструктура соцпослуг)	Державний бюджет, місцеві бюджети та грантові надходження	Бюджети громад (у межах програм)	ЄС (EFS+), держбюджет, власний внесок
Оцінка якості надання соціальних послуг	Локальний моніторинг та регіональні індикатори RPDI	Дані про оцінку відсутні	Жорсткий нагляд воєводи: перевірки, звітність, стандарти	Звіти громад, аналітика воєводства	Системні регіональні дослідження й звіти
Спецпрограми для вразливих груп населення	Сім'ї, діти-сироти, мігранти, люди з інвалідністю, кризові групи населення	Через інфраструктурні проєкти (житло, інтеграція в)	Сильний акцент на літніх людях ("Senior+"), насильство в сім'ї	Переважає через загальну систему соціальної допомоги Польщі	Конкретні технологічні сервіси догляду й телемедицини

Порівняння воєводств дозволяє виокремити різні типи інституційних моделей соціальної політики. Сілезьке та Мазовецьке воєводства демонструють системний підхід, що базується на стратегічному плануванні, діагностиці потреб та координації дій між різними рівнями влади. Підляське воєводство характеризується проєктно-грантовим напрямком, у межах якого розвиток соціальних послуг відбувається переважно через інфраструктурні інвестиції без чітко окресленої відповідальності за результати. Свентокшиське воєводство репрезентує класичну модель в соціальній державі, зосереджену на правовому регулюванні, адміністративному контролі та дотриманні стандартів, із низьким рівнем інновацій. Малопольське воєводство, натомість демонструє сучасний сервісно-орієнтований підхід, що поєднує використання цифрових технологій та цільових соціальних послуг.

Отже, євроінтеграційний процес у Польщі виступив інституційним механізмом прискорення реформ у сфері соціальних послуг через поєднання зовнішніх зобов'язань, планування програм та доступу до фінансування ЄС. Використання інструментів на кшталт Європейського соціального фонду Плюс (ESF+) було безпосередньо пов'язане з вимогами щодо проведення діагностики потреб, розробки регіональних та місцевих стратегій, а також запровадження систем моніторингу результатів. Це сприяло переходу від фрагментованих заходів підтримки до системної соціальної політики, орієнтованої на досягнення вимірюваних ефектів. Децентралізація в польській моделі супроводжувалася чітко визначеними національними стандартами та багаторівневою фінансовою підтримкою. Органи місцевого самоврядування отримали повноваження щодо організації соціальних послуг, водночас їхня діяльність була інтегрована в рамки законодавства про соціальну допомогу, регіональних стратегічних документів та програм ЄС. Така конструкція дозволила зменшити відмінності між гмінами в доступі до послуг. Разом із тим досвід воєводств із переважно проєктним підходом демонструє обмежену спроможність забезпечувати сталі результати без системного управління політикою.

Проведений аналіз свідчить про поступову зміну соціальної підтримки — від переважання грошових трансфертів до розвитку сервісно орієнтованих форм допомоги. Розширення послуг з догляду в громаді, підтримки самостійного проживання, соціальної інтеграції та використання цифрових рішень стало ключовим напрямом реформ. Фінансова допомога у цій моделі виконує допоміжну функцію та поєднується з інструментами активної соціальної політики. Важливим елементом є впровадження систем оцінки якості та ефективності соціальних послуг. Вимоги програм ЄС й національний адміністративний нагляд зумовили появу регулярної звітності, використання показників результативності та аналізу ресурсів соціальної допомоги на регіональному рівні. Навіть за наявності різної глибини оцінювання між воєводствами, загальна практика моніторингу підвищує підзвітність органів влади та орієнтацію на досягнення соціальних результатів. Для України польський досвід корисний, насамперед у закріпленні зобов'язань у межах євроінтеграційних процесів та донорських програм, що поєднують стратегічне планування, стандартизацію соціальних послуг, гарантоване фінансування та обов'язкову оцінку впливу. Передача повноважень громадам без відповідних фінансових механізмів та єдиних стандартів призводить до фрагментації системи соціальних послуг та посилення нерівності. Ключовим напрямом трансформації соціальної політики в Україні має стати перехід від трансфертної моделі до сервісно орієнтованої, з фокусом на соціальну інтеграцію, зайнятість та підвищення автономності отримувачів допомоги. Це потребує запровадження національної системи ключових індикаторів ефективності соціальних програм, зокрема показників реінтеграції, працевлаштування та зниження залежності від соціальних виплат в довгостроковій перспективі.

Розділ II. ХАРАКТЕРИСТИКА СИСТЕМИ НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ У ПОЛТАВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

2.1. Профіль Полтавської області

Адміністративний центр	м. Полтава
Площа	28,8 тис. км ²
Населення (станом на 2025 р.)	близько 1,3 млн осіб
Адміністративний устрій	4 райони, 60 територіальних громад
Райони	Полтавський, Кременчуцький, Лубенський, Миргородський
Географічне положення	Полтавська область розташована у центральній частині України, у межах лісостепової зони. Межує з Чернігівською, Сумською, Харківською, Черкаською, Дніпропетровською, Кіровоградською та Київською областями. Територія характеризується рівнинним рельєфом, родючими ґрунтами та розвинутою річковою мережею (річки Ворскла, Псел, Сула). Область має вигідне транспортно-географічне положення: через неї проходять важливі автомобільні та залізничні коридори між Києвом, Харковом і Дніпром.

Рис. 1. Райони Полтавської області

Таблиця 2. **Розподіл територіальних громад за типом населеного пункту: місто, селище, село**

Міські (16)	Селищні (21)	Сільські (23)
Гадяцька	Білицька	Білоцерківська
Глобинська	Великобагачанська	Великобудищанська
Горішньоплавнівська	Гоголівська	Великорублівська
Гребінківська	Градизька	Великосорочинська
Заводська	Диканська	Драбинівська
Зіньківська	Козельщинська	Кам'янопотоківська
Карлівська	Комишнянська	Коломацька
Кобеляцька	Котелевська	Краснолуцька
Кременчуцька	Ланнівська	Лютенська
Лохвицька	Машівська	Мартинівська
Лубенська	Новогалещинська	Мачухівська
Миргородська	Новооржицька	Михайлівська
Пирятинська	Новосанжарська	Нехворощанська
Полтавська	Опішнянська	Новоселівська
Решетилівська	Оржицька	Оболонська
Хорольська	Ромоданівська	Омельницька
	Семенівська	Петрівсько-Роменська
	Скороходівська	Піщанська
	Чорнухинська	Пришибська
	Чутівська	Сенчанська
	Шишацька	Сергіївська
		Терешківська
		Щербанівська

Отже, в області є 16 міських громад, 21 селищних та 23 сільські. З них 33 громади, що складає 55% загальної кількості громад області, надали відповідь на опитувальник стосовно збору інформації про стан і розвиток соціальних послуг у громадах. Метою було з'ясувати, які послуги надаються, як вони фінансуються, які проблеми виникають під час їх реалізації та які можливості бачать громади для покращення.

2.2. Взаємодія обласних інституцій з територіальними громадами області у сфері соціальних послуг

Обласні інституції є ланкою між формуванням державної політики у сфері соціальних послуг та її практичною реалізацією на рівні територіальних громад.

Повноваження ОДА у цій сфері лежать у площині координації та розробки комплексних програм соціального захисту населення. Подібна програма розроблена на 2021-2025 роки й передбачає забезпечення комплексного підходу до надання соціальної підтримки пільговим категоріям населення, зокрема ветеранам війни, їх родинам, особам з інвалідністю, сім'ям та особам, які опинились в складних життєвих обставинах та сім'ям, які потребують соціальної уваги й підтримки, постраждалим від війни та іншим категоріям населення. Також особливу увагу займає оперативне забезпечення надання соціальних послуг особам, які перебувають в складних життєвих обставинах з метою збереження їх життя та здоров'я. Програма, спрямована на:

1. забезпечення якісними соціальними послугами вразливих верств населення на рівні територіальних громад, насамперед осіб похилого віку, осіб з інвалідністю, сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах;
2. підвищення рівня спроможності територіальних громад щодо надання якісних соціальних послуг, розширення доступу до соціальної та комунальної інфраструктури громади;
3. розвиток доглядової інфраструктури (http://plsz.gov.ua/pub_doc/complex.pdf).

Програма виконується структурами, які забезпечують соціальний захист на рівні області. Так, Табл. 3 демонструє інформацію про наявні суб'єкти у сфері соціального захисту населення, забезпечення прав дітей і надання соціальних послуг на рівні області, а також містить інформацію про підпорядкованість, основні завдання та функцій у сфері соціального захисту.

Таблиця 3. **Суб'єкти структурних підрозділів у сфері соціального захисту населення, забезпечення прав дітей і надання соціальних послуг в Полтавській області**

Назва суб'єкта у сфері соціального захисту на рівні області	Департамент соціального захисту населення Полтавської обласної військової адміністрації
Нормативно-правова підстава	Положення про Департамент, затверджене розпорядженням Полтавської обласної військової адміністрації від 08.08.2023 року № 540

Підпорядкованість	Департамент є структурним підрозділом обласної державної адміністрації, утворюється головою обласної державної адміністрації та у межах Полтавської області забезпечує виконання покладених на нього завдань.
Основні завдання у сфері соціального захисту	Забезпечення реалізації державної політики з питань соціальної підтримки та надання соціальних послуг вразливим верствам населення, зокрема особам похилого віку, з інвалідністю, громадянам, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, сім'ям з дітьми та особам, які перебувають у складних життєвих обставинах, малозабезпеченим, іншим категоріям осіб, які мають право на отримання державних соціальних гарантій; сім'ям, які запобігають домашньому насильству, протидії торгівлі людьми; забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків. Основним завданням Департаменту є забезпечення реалізації державної соціальної політики на території області у сфері соціального захисту населення.
Основні функції у сфері соціального захисту	Департамент відповідно до визначених повноважень виконує такі функції: 1. Управління та вдосконалення соціальної політики: • Нормативно-правова база: Готує пропозиції щодо вдосконалення нормативно-правової бази та подає їх на розгляд обласній адміністрації, Мінсоцполітики, Нацсоцслужбі. • Моніторинг: Проводить моніторинг проблемних питань соціальної політики та подає пропозиції щодо їх врегулювання. • Державні програми: Координує, контролює та забезпечує виконання державних цільових програм. 2. Соціальна підтримка та державні гарантії (виплати та допомоги): • Координація та моніторинг виплат: Виконує методичні функції та моніторинг надання/виплати таких видів допомоги: Державні допомоги: сім'ям з дітьми, малозабезпеченим/багатодітним сім'ям, особам з інвалідністю (з дитинства та дітям), дітям, хворим на тяжкі захворювання. Компенсації: "Муніципальна няня", компенсації фізичним особам, які надають соціальні послуги. Допомога дітям-сиротам: Соціальна допомога та грошове забезпечення прийомним батькам/батькам-вихователям. Інші допомоги: Тимчасова допомога дітям, батьки яких ухиляються від аліментів; допомога особі, що доглядає за особою з інвалідністю I чи II групи внаслідок психічного розладу; тимчасова соціальна допомога непрацюючій особі, яка досягла пенсійного віку, але не отримала права на пенсію.

	• Контроль гарантій: Моніторинг надання державних соціальних гарантій та захисту осіб з інвалідністю, одиноких непрацездатних громадян, жертв репресій, депортованих та багатодітних сімей. • Чорнобильська катастрофа: Організовує роботу, пов'язану з визначенням/підтвердженням статусу осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи. • Санаторно-курортне лікування: Забезпечує методичне керівництво щодо санаторно-курортного лікування осіб з інвалідністю та "чорнобильців", а також виплату грошових компенсацій замість путівок. • Координація виплат: Координує роботу Центру з нарахування та виплаті державних соціальних допомог у Полтавській області. • "Соціальна громада": Проводить координацію діяльності органів місцевого самоврядування (ЦНАП) щодо приймання документів для призначення державної соціальної допомоги із застосуванням системи „Соціальна громада”. 3. Надання соціальних послуг та соціальна робота: • Організація послуг: Вивчає потребу в соціальних послугах, подає пропозиції щодо їх організації та створює ефективну систему надання послуг. • Соціальне замовлення: Забезпечує організацію соціального замовлення та бере участь в оцінюванні конкурсних пропозицій від недержавних суб'єктів. • Розвиток мережі: Забезпечує створення та розвиток мережі установ (для літніх людей, осіб з інвалідністю, постраждалих від насильства/торгівлі людьми). • Координація центрів: Спрямовує діяльність Полтавського обласного центру соціальних служб та координує територіальні центри соціального обслуговування (надання соціальних послуг) та інші соціальні заклади. • Інтернатні установи: Зміцнює матеріально-технічну базу та підвищує якість послуг інтернатних установ, розв'язує питання влаштування людей похилого віку, осіб та дітей з інвалідністю до них. • Реєстр та контроль якості: Веде реєстр суб'єктів, що надають соціальні послуги, та контролює дотримання стандартів і нормативів якості. • Опіка/Піклування: Координує роботу щодо опіки та піклування над повнолітніми недієздатними/обмежено дієздатними особами. • Спеціальні категорії: Сприяє соціальному захисту бездомних осіб та соціальній адаптації осіб, які відбули покарання (пробаційні програми).
--	---

	4. Сім'я, домашнє насильство, гендерна рівність, торгівля людьми: • Сім'ї: Взаємодіє з громадами щодо соціальної підтримки сімей. • Насильство: Реалізує заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, забезпечує координацію діяльності спеціалізованих установ (притулків). • Торгівля людьми: Реалізує заходи, спрямовані на протидію торгівлі людьми, проводить збір документів для встановлення статусу постраждалої особи, сприяє створенню реабілітаційних центрів. • Гендерна рівність: Здійснює заходи, спрямовані на забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків. 5. Соціальна інтеграція осіб з інвалідністю: • Реабілітація: Сприяє розвитку та координує діяльність реабілітаційних установ для дітей з інвалідністю. • Забезпечення: Організовує роботу із забезпечення осіб з інвалідністю транспортними засобами, веде їх облік та організовує виплату компенсаційних виплат. • Безбар'єрність: Бере участь у створенні безперешкодного середовища для маломобільних категорій населення. • Інтеграція: Створює умови для адаптації та інтеграції осіб з інвалідністю у суспільство. • ЦБІ: Координує роботу з ведення Централізованого банку даних з проблем інвалідності.
Назва суб'єкта у сфері соціального захисту на рівні області	Полтавський обласний центр соціальних служб (далі – Обласний центр)
Нормативно-правова підстава	Положення про Полтавський обласний центр соціальних служб, затверджене розпорядженням начальника Полтавської облвійськадміністрації від 09.05.2023 №263 (зі змінами)
Підпорядкованість	Обласний центр утворюється, реорганізується та ліквідується Полтавською обласною державною адміністрацією і належить до сфери її управління.
Основні завдання у сфері соціального захисту	Забезпечення методичної допомоги громадам у проведенні соціальної роботи, наданні соціальних послуг; організація навчання із соціальної роботи, надання соціальних послуг; організація інформування громад щодо сімейних цінностей, профілактики соціального сирітства, недопущення насильства, жорстокого поводження з дітьми; проведення навчальних заходів для надавачів соціальних послуг, спеціалістів виконавчих органів місцевого самоврядування, які здійснюють управління системою надання соціальних послуг сім'ям та дітям.

Основні функції у сфері соціального захисту	1. Розвиток та якість послуг: • Сприяє впровадженню державних стандартів та нових технологій соціальних послуг (зокрема, через міжнародні проєкти). • Проводить моніторинг та оцінювання якості соціальних послуг. 2. Методична та навчальна робота: • Забезпечує методичний та інформаційний супровід надавачів соціальних послуг. • Організовує та проводить навчання, семінари та тренінги для всіх фахівців соціальної сфери (працівників закладів, органів влади, служб у справах дітей). • Проводить підвищення професійної компетентності/кваліфікації фахівців. 3. Робота з сімейними формами виховання: • Проводить підготовку кандидатів у прийомні батьки, патронатні вихователі, опікуни/піклувальники та забезпечує підвищення їхньої кваліфікації. 4. Планування та аналітика: • Бере участь у визначенні потреб громади в соціальних послугах, розробці та виконанні відповідних програм. • Збирає та узагальнює статистичні дані. • Організовує науково-методичні та інформаційні заходи для поширення досвіду.
Назва суб'єкта у сфері соціального захисту на рівні області	Служба у справах дітей Полтавської обласної державної адміністрації
Нормативно-правова підстава	Конституція України та закони України, акти Президента України, Кабінету Міністрів України, накази Міністерства соціальної політики України, розпорядження голови Полтавської обласної державної адміністрації, а також Положення про службу у справах дітей Полтавської обласної державної адміністрації, затвердженого розпорядженням голови Полтавської обласної державної адміністрації від 23.02.2018 № 140 (посилання https://ods.gov.ua/document/d/13591)
Підпорядкованість	Полтавська ОВА
Основні завдання у сфері соціального захисту	Реалізація на території області державної політики з питань соціального захисту дітей, запобігання дитячій бездоглядності та безпритульності, вчиненню дітьми правопорушень; забезпечення додержання вимог законодавства щодо встановлення опіки та піклування над дітьми, їх усиновлення, влаштування в дитячі будинки сімейного типу, прийомні сім'ї; здійснення контролю за умовами утримання і виховання дітей у закладах для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, спеціальних установах і закладах соціального захисту для дітей усіх форм власності, інші. До сфери

	управління Служби ОДА входить Комунальний заклад „Центр соціально-психологічної реабілітації дітей” Полтавської обласної ради, який функціонує відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 28 січня 2004 р. № 87 „Про затвердження Типового положення про центр соціально-психологічної реабілітації дітей” та є закладом соціального захисту, що створюється для тривалого (стаціонарного) або денного перебування дітей віком від 3 до 18 років, які опинились у складних життєвих обставинах, надання їм комплексної соціальної, психологічної, педагогічної, медичної, правової та інших видів допомоги.
Основні функції у сфері соціального захисту	Організовує розроблення і здійснення на території області заходів, спрямованих на поліпшення становища дітей, їх фізичного, інтелектуального і духовного розвитку, запобігання бездоглядності та безпритульності, вчиненню дітьми правопорушень; надає місцевим органам виконавчої влади та органам місцевого самоврядування, підприємствам, установам та організаціям усіх форм власності, громадським організаціям, громадянам у межах своїх повноважень практичну, методичну та консультаційну допомогу у розв’язанні питань щодо соціального захисту дітей і запобігання вчиненню дітьми правопорушень; сприяє усиновленню, влаштуванню дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, під опіку, піклування, до дитячих будинків сімейного типу та прийомних сімей.

Звернемо увагу, що на практиці досвід співпраці органів місцевого самоврядування з обласними структурними підрозділами не суттєво різниться. Лише одна з опитаних міських територіальних громад повідомила, що не відчуває належної підтримки. Основним наріканням є те, що навчальні заходи та дати їх проведення не погоджуються із працівниками соціального захисту на місцях. Відсутність регулярного проведення семінарів, зворотнього зв’язку та методичних рекомендацій є головними причинами відсутності якісної міжмуніципальної координації у сфері надання соціальних послуг.

Більшість же опитаних територіальних громад області вказують на ефективну співпрацю з обласними структурами. Здебільшого вона стосується фінансування санаторно-курортного оздоровлення, компенсацій за ритуальні послуги та підтримки учасників бойових дій. Представники громад зазначають, що Департамент області реагує на потреби громад оперативно та покриває нестачу коштів з обласного бюджету. До того ж надається менторська підтримка по кейс-менеджменту.

“Полтавський обласний центр соціальних служб щороку збирає інформацію про потреби в навчанні та формує річні програми підвищення кваліфікації, які доступні фахівцям громад безплатно”, — зазначалося експертом в одному з інтерв’ю.

Тут зазначимо, що в лютому 2024 року Європейський Союз та Програма розвитку Організації Об'єднаних Націй (ПРООН) в трьох пілотних областях України, серед яких і Полтавська область, відкрили Навчально-тренувальні центри соціальної роботи. Це освітні простори для соціальних працівників для розширення своїх навичок та знань. Так, на базі Навчального тренінгового центру соціальної роботи представники тергромад та надавачів соціальних послуг проходять навчання за різними програмами, як приклад, «Протидія торгівлі людьми та надання соціальних послуг в територіальних громадах», «Комплексна підтримка осіб, постраждалих від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі» та інші.

Менші територіальні громади (селищні та сільські) також повідомляють про схожий формат взаємодії. Наголошують на постійному обміні інформацією, участь у програмах, створення спільних груп та чатів підтримки. Відмічають надання субвенцій на санаторно-курортне лікування, на зубопротезування та ліки, а також наголошують на проведенні центром навчання, подекуди це відбувається у співпраці з ГО.

Також, якщо говорити про регіональний рівень, то в Полтавській області наявні ряд державних та обласних закладів, які є надавачами соціальних послуг. Є держустанови: Державне некомерційне підприємство «Миргородський санаторій «Слава» у Миргородській міській громаді та Полтавський обласний центр зайнятості у Полтавській міській громаді. До того ж, в області наявні:

- Горбанівський геріатричний пансіонат ветеранів війни та праці у Полтавській міській громаді.
- У Зіньківській міській громаді Зіньківський дитячий будинок-інтернат ім. О.В. Синяговського.
- Кобеляцький психоневрологічний будинок-інтернат та Ліщинівський психоневрологічний будинок-інтернат у Кобеляцькій міській громаді.
- Новосанжарський дитячий будинок-інтернат у Новосанжарській селищній раді.
- Комунальна установа Полтавський обласний соціальний центр матері та дитини в Омельницькій сільській громаді.
- Гадяцький геріатричний будинок-інтернат у Гадяцькій міській громаді
- Токарівський психоневрологічний інтернат у Лохвицькій міській громаді
- Високо-Тополянський психоневрологічний інтернат у Лубенській міській громаді
- Пирятинський психоневрологічний будинок-інтернат, Грабарівський психоневрологічний будинок-інтернат, Кротівський психоневрологічний будинок-інтернат у Пирятинській міській громаді.

- Хорольський будинок-інтернат для громадян похилого віку та осіб з інвалідністю та Вишняківський будинок-інтернат для громадян похилого віку та осіб з інвалідністю у Хорольській міській громаді.

З цього переліку можна побачити, що більшість з цих надавачів знаходяться у міських громадах та переважно це будинки-інтернати для дітей та громадян похилого віку.

2.3. Аналіз поточного стану та спроможності системи надання соціальних послуг в області

Аналіз поточного стану системи надання соціальних послуг в області доцільно розпочати з визначення ключових суб'єктів, які безпосередньо забезпечують надання таких послуг на рівні територіальних громад.

Отже, основними надавачами соціальних послуг в громадах є комунальні заклади/установи та подекуди присутні недержавні надавачі соціальних послуг, які зареєстровані в Реєстрі надавачів соціальних послуг.

Таблиця 4. **Надавачі соціальних послуг по територіальних громадах Полтавщини**

Назва територіальної громади	Комунальні заклади ТГ	Недержавні надавачі соціальних послуг
Полтавська міська	Полтавський міський центр соціальних служб	БО "Світло надії"
	Територіальний ЦНСП Департаменту соціального захисту населення Полтавської міської ради	Полтавська обласна організація Українського товариства глухих
	Полтавський міський центр комплексної реабілітації для осіб з інвалідністю	Полтавська обласна організація Товариства Червоного Хреста України
		Благодійна організація "БФ "Вівторок"
		ГО «МІЖНАРОДНА АНТИНАРКОТИЧНА АСОЦІАЦІЯ, ПОЛТАВА»

Назва територіальної громади	Комунальні заклади ТГ	Недержавні надавачі соціальних послуг
		БО "БФ "СОЦІАЛЬНИЙ ЩИТ ПОЛТАВЩИНИ"
		ПОЛТАВСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ БФ "ВІКТОРІЯ"
		ГО НОВА ВІЛЬНА КРАЇНА
		БО "ПОЛТАВСЬКИЙ ЄВРЕЙСЬКИЙ ФОНД ХЕСЕД НЕФЕШ"
		БО "БФ"КАРІТАС ПОЛТАВА"
		Полтавський регіональний осередок Громадської організації "Всеукраїнська організація інвалідів Союз осіб з інвалідністю України"
		БО "ВИХІД Є!"
		ГО "ВІРА.СИЛА.ЛЮБОВ"
		Будинок для людей похилого віку "Милий Дім" (ФОП Скрябін Ігор Володимирович)
Білицька селищна	КУ „ЦНСП” Білицької селищної ради	
Великорублівська сільська	КУ „ЦНСП Великорублівської сільської ради Полтавського району Полтавської області”	ФОП Мариноха Ольга Миколаївна
Диканська селищна	Територіальний центр соціального обслуговування Диканської селищної ради	
	Диканський селищний центр соціальних служб	
Драбинівська сільська	КУ „ЦНСП Драбинівської сільської ради	

Назва територіальної громади	Комунальні заклади ТГ	Недержавні надавачі соціальних послуг
Зіньківська міська	КУ „Центр соціальної підтримки та соціальних послуг „Берегиня” Зіньківської міської ради	ФОП Наливайко Роман Миколайович
Карлівська міська	КУ „ЦНСП” Карлівської міської ради	
Кобеляцька міська	ЦНСП Кобеляцької міської ради	
Коломацька сільська	<i>Надавачі відсутні</i>	
Котелевська селищна	Комунальний заклад „Центр соціальних служб” Котелевської селищної ради	
	Комунальний заклад Територіальний ЦНСП Котелевської селищної ради	
Мартинівська сільська	КУ „ЦНСП” Мартинівської сільської ради	
Мачухівська сільська	<i>Надавачі відсутні</i>	
Машівська селищна	Центр соціальних служб Машівської селищної ради	
	КУ „Територіальний центр соціального обслуговування (надання соціальних послуг) Машівської селищної ради”	
Михайлівська сільська	Комунальний заклад ЦНСП Михайлівської сільської ради Полтавського району Полтавської області	
Новосанжарська селищна	КУ „ЦНСП” Новосанжарської селищної ради Полтавського району Полтавської області	
Нехворощанська сільська	КУ „ЦНСП” Нехворощанської сільської ради	
Новоселівська сільська	КУ „ЦНСП” Новоселівської сільської ради Полтавського району Полтавської області	

Назва територіальної громади	Комунальні заклади ТГ	Недержавні надавачі соціальних послуг
Опішнянська селищна	Комунальний заклад „ЦНСП” Опішнянської селищної ради	
Решетилівська міська	ЦНСП Решетилівської міської ради	
Скороходівська селищна	КУ „ЦНСП” Скороходівської селищної ради	
Терешківська сільська	КУ „ЦНСП” Терешківської сільської ради Полтавського району Полтавської області	
Чутівська селищна	КУ „ЦНСП” виконавчого комітету Чутівської селищної ради	
Щербанівська сільська	ЦНСП Щербанівської сільської ради Полтавського району Полтавської області	Міжнародний БФ “АІСМ УКРАЇНА”
Кременчуцька міська	Комунальне некомерційне підприємство „ЦНСП „ТУРБОТА” Кременчуцької міської ради Кременчуцького району Полтавської області (КНП „Турбота”)	Кременчуцький міський осередок Громадської організації “Всеукраїнська організація Союз осіб з інвалідністю України”
		ГО “Створюй. Дій. Досягай”
		ГО “МОЛОДІЖНА ОРГАНІЗАЦІЯ ІНВАЛІДІВ, ВЕТЕРАНІВ ВІЙНИ (АТО) “СТРУНИ СЕРЦЯ”
		Кременчуцький міський комітет молодіжних організацій
		ГО “Рух громад ветеранів війни (АТО), людей з інвалідністю “простір любові”
		ГО “Інша Жінка”
		ГО “ІНКЛЮЗІЯ БЕЗ ОБМЕЖЕНЬ”

Назва територіальної громади	Комунальні заклади ТГ	Недержавні надавачі соціальних послуг
		ГО "Підтримки та розвитку "ПРОжиття ЮА"
		ГО "НОВА ОБІТНИЦЯ"
		ФОП Крохичева Віра Василівна
		ФОП Дем'ян Наталія Василівна
Горішньоплавнівська міська	КУ „ЦНСП „Калина” Горішньоплавнівської міської ради Кременчуцького району Полтавської області (КУ ЦНСП „Калина”)	
Градизька селищна	Комунальний заклад „ЦНСП” Градизької селищної ради	
Глобинська міська	КУ „ЦНСП Глобинської міської ради”	Манжеліївська сільська ГО “Милосердя”
Кам'янопотоківська сільська	ЦНСП виконавчого комітету Кам'янопотоківської сільської ради	
Козельщинська селищна	КУ „Центр соціального обслуговування (надання соціальних послуг) Козельщинської селищної ради”	
Новогалещинська селищна	<i>Надавачі відсутні</i>	
Оболонська сільська	КУ „ЦНСП” Оболонської сільської ради	
Омельницька сільська	Комунальний заклад „ЦНСП Омельницької сільської ради Кременчуцького району Полтавської області”	
Піщанська сільська	ЦНСП Піщанської сільської ради	

Назва територіальної громади	Комунальні заклади ТГ	Недержавні надавачі соціальних послуг
Пришибська сільська	ЦНСП виконавчого комітету Пришибської сільської ради	
Семенівська селищна	КУ „ЦНСП” Семенівської селищної ради	
Миргородська міська	Центр соціальних служб Миргородської міської ради	Приватне акціонерне товариство лікувально-оздоровчих закладів “Миргородкурорт”
	Територіальний центр соціального обслуговування (надання соціальних послуг) Миргородської міської ради	ГО “Коліщата”
	Центр комплексної реабілітації дітей з інвалідністю м.Миргорода	
Білоцерківська сільська	КУ „ЦНСП Білоцерківської сільської ради Миргородського району Полтавської області”	
Великобудищанська сільська	Комунальний заклад „ЦНСП” Великобудищанської сільської ради	
Великобагачанська селищна	ЦНСП виконавчого комітету Великобагачанської селищної ради	
Великосорочинська сільська	ЦНСП та архівної справи Великосорочинської сільської ради Миргородського району Полтавської області	
Гадяцька міська	КУ „Територіальний центр соціального обслуговування” Гадяцької міської ради	
	Гадяцький міський центр соціальних служб	
Гоголівська селищна	ЦНСП виконавчого комітету Гоголівської селищної ради	
Заводська міська	ЦНСП Заводської міської ради	

Назва територіальної громади	Комунальні заклади ТГ	Недержавні надавачі соціальних послуг
Краснолуцька сільська	Комунальний заклад „ЦНСП” Краснолуцької сільської ради	
Комишнянська селищна	КУ „ЦНСП” Комишнянської селищної ради	
Лохвицька міська	ЦНСП Лохвицької міської ради	
Петрівсько-Роменська сільська	Комунальний заклад „ЦНСП” Петрівсько-Роменської сільської ради	
Ромоданівська селищна	<i>Надавачі відсутні</i>	
Сенчанська сільська	КУ „ЦНСП” Сенчанської сільської ради	
Сергіївська сільська	„ЦНСП” Сергіївської сільської ради	
Шишацька селищна	КУ „ЦНСП Шишацької селищної ради”	
Лубенська міська	Лубенський міський центр соціальних служб	БО «ПАРАФІЯЛЬНИЙ БФ „КАРІТАС ЛУБНИ”»
	Територіальний центр соціального обслуговування (надання соціальних послуг) Лубенської міської ради	ПОЛТАВСЬКА ОБЛАСНА БО “СПІЛКА САМАРИТАН”
		Лубенський дитячий соціально-реабілітаційний центр „Надія”
Гребінківська міська	Гребінківський міський центр соціальних служб	
	Гребінківський територіальний центр соціального обслуговування (надання соціальних послуг) Гребінківської міської ради	
Новооржицька селищна	ЦНСП Новооржицької селищної ради	

Назва територіальної громади	Комунальні заклади ТГ	Недержавні надавачі соціальних послуг
Оржицька селищна	Центр надання соціальних послуг Оржицької селищної ради	
Пирятинська міська	Пирятинський ЦНСП Пирятинської міської ради	ГО "Всеукраїнська організація "КЛАС"
Хорольська міська	Центр соціальних служб Хорольської міської ради	
	Територіальний центр соціального обслуговування Хорольської міської ради Лубенського району Полтавської області	
Чорнухинська селищна	ЦНСП Чорнухинської селищної ради	

Аналіз даних наведених у таблиці 4 показує, що наразі основними надавачами соціальних послуг у громадах залишаються комунальні установи. Лише у 9 громадах області присутні надавачі недержавного сектору де переважають громадські та благодійні організації.

Звернемо увагу, що надавачі соціальних послуг будь-якої форми власності взагалі відсутні в 5 територіальних громадах, а це більше ніж у 8% ТГ області, а саме у: Коломацькій, Мачухівській, Ланнівській, Новогалещинській, Ромоданівській. Надання соціальних послуг мешканцям зазначених громад, відповідно до їх потреб, забезпечується шляхом використання механізму міжмуніципального співробітництва (відповідно до ЗУ "Про співробітництво територіальних громад") 4 комунальними надавачами соціальних послуг територіально сусідніх громад, а саме: Щербанівської, Карлівської, Піщанської, Миргородської.

Діаграма показує, що основу системи надання соціальних послуг у громадах Полтавської області становлять комунальні заклади, майже 56%, при цьому частка державних установ лише 1,7%. Обласні заклади складають 12,8% від загальної кількості надавачів і представлені переважно будинками-інтернатами різної спеціалізації, що вказує на те, що вони орієнтовані на стаціонарні форми догляду. Водночас майже третину надавачів (29,9%) складають недержавні організації, проте вони присутні лише у 9 громадах, з яких 7 є міськими. Крім того, 40% надавачів недержавного сектору працюють в місті Полтава. Це свідчить про нерівномірний розподіл та обмежений доступ сільських/селищних громад до альтернативних надавачів соціальної підтримки.

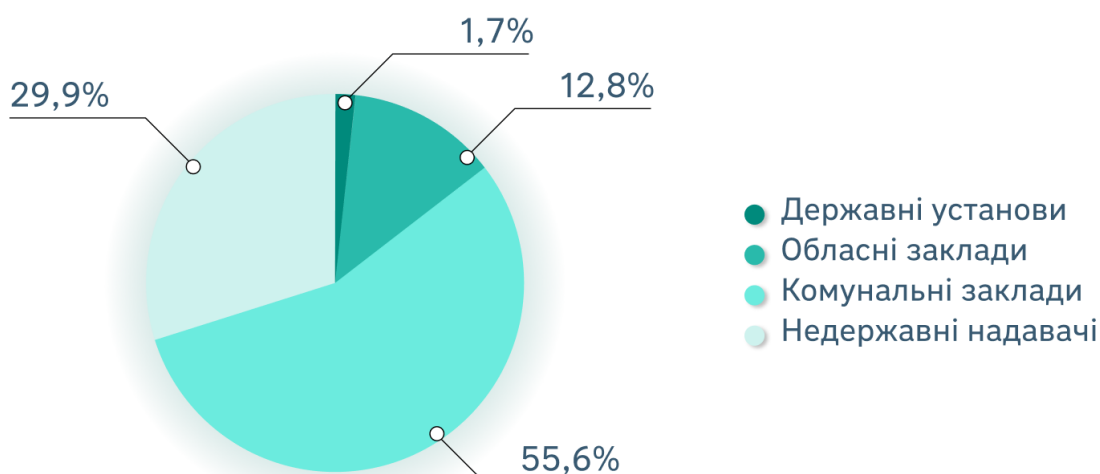

Рис. 2. Наявні надавачі соціальних послуг за формою власності в територіальних громадах Полтавської області

Оцінка поточного стану системи надання соціальних послуг в області потребує аналізу фактичної спроможності територіальних громад забезпечувати базові та спеціалізовані соціальні послуги. У межах дослідження було зібрано інформацію щодо переліку соціальних послуг, які надаються на території громад, а також послуг, найбільш затребуваних, відсутніх або недоступних з різних причин. Отже, здійснений аналіз наявних соціальних послуг та фактичних показників їх надання в динаміці дозволить виявити ключові тенденції та системні обмеження розвитку сфери соціального захисту населення.

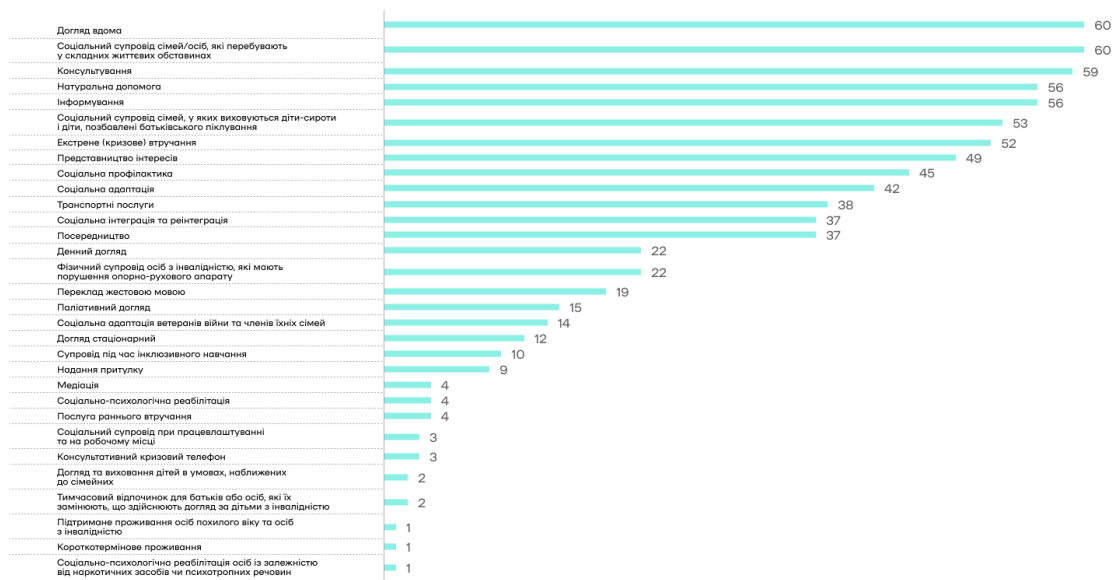

Рис. 3. Соціальні послуги, які надаються у територіальних громадах Полтавської області

Подані вище дані свідчать про те, що в усіх громадах області наявний догляд вдома та соціальний супровід сімей в складних життєвих обставинах. Більшість з надавачів надає послуги: соціальний супровід, консультування, інформування, соціальна профілактика, представництво інтересів, натуральна допомога, соціальна адаптація, екстрене (кризове) втручання. Послуга посередництва та транспортні послуги надаються лише у 62% ТГ області. Найменш поширеними серед територіальних громад залишаються послуги підтриманого проживання та інші послуги, що потребують залучення кваліфікованих спеціалістів і наявності відповідних приміщень. Класифікатором передбачено 45 соціальних послуг, з яких 18 є базовими, проте наразі жодна громада Полтавщини не охоплює весь цей базовий перелік. Відтак, далеко не всі послуги, передбачені законодавством можна отримати за місцем проживання у зв'язку з неспроможністю громад їх забезпечити.

Під час проведення глибинних інтерв'ю представники громад неодноразово звертали увагу на брак приміщень. Так, за результатами інтерв'ю з директором Департаменту соціального захисту населення Полтавської міської ради встановлено, що у Полтавській територіальній громаді низка важливих соціальних послуг не надається через відсутність належних приміщень, які відповідали б вимогам для стаціонарного догляду, підтриманого проживання та реабілітації. Тобто через відсутність пристосованих приміщень громада не має змоги повноцінно надавати базові соціальні послуги людям похилого віку, дітям, людям у складних життєвих обставинах та внутрішньо переміщеним особам. Аналогічна ситуація і в сільських територіальних громадах.

“Міністерством соціальної політики запропоновано підтримане проживання осіб похилого віку та осіб з інвалідністю ВПО, і ми можемо подати свою кандидатуру, і нам буде відшкодування йти з держави. При цьому ми не розглядаємо цей варіант, бо знову ж таки у нас немає приміщення. Якби були приміщення, то звичайно ми б взяли за цей шанс надавати послугу”, — зазначила директорка Центру надання соціальних послуг однієї з опитаних територіальних громад області.

Отже, для багатьох місцевих громад нестача вільних приміщень для надання соціальних послуг залишається ключовим викликом. Також зазначимо, що нестача приміщень обмежує здатність громад забезпечувати базові потреби людей, які опинилися в складних життєвих обставинах, зокрема внутрішньо переміщених осіб та вразливих груп, для яких особливо важливо мати доступ до соціального й тимчасового житла.

Постанова Кабінету Міністрів України від 1 вересня 2023 р. № 930 “Деякі питання функціонування місць тимчасового проживання внутрішньо переміщених осіб”

(зі змінами)¹⁷ та розпорядження начальника Полтавської ОВА від 06.11.2023 № 731 “Про затвердження Переліку місць тимчасового проживання внутрішньо переміщених осіб у Полтавській області” (зі змінами)¹⁸ затверджують перелік місць тимчасового проживання внутрішньо переміщених осіб в Полтавській області. До Переліку включено 64 заклади та установи, які знаходяться в територіальних громадах Полтавської області, оприлюднені на офіційному вебпорталі Полтавської ОВА. Для тимчасового проживання ВПО по Полтавській області в територіальних громадах створені житлові фонди соціального призначення, а саме: в Глобинській (1 об’єкт), Котелевській (1 об’єкт), в Кременчуцькій (1 об’єкт 44 кімнати), в Лубенській (4 об’єкти), в Миргородській (3 об’єкти), в Оржицькій (2 об’єкти), в Семенівській (1 об’єкт), в Хорольській (5 об’єктів), в Чорнухинській (3 об’єкти).

Станом на серпень 2025 року на Полтавщині зареєстровано понад 181 тис. внутрішньо переміщених осіб, і багато з них не можуть дозволити собі купити або орендувати житло. У той же час громади не мають достатньої кількості доступних приміщень, щоб прийняти таку кількість людей. Уряд України запровадив програми підтримки для ВПО, зокрема і субсидії на оренду, але тут ситуація стала критичною через тіньовий ринок оренди житла. Орендарі та орендодавці часто укладають угоди без письмового договору — така практика поширена в усіх регіонах України. Через це як власники так і орендарі, зокрема ВПО, фактично залишаються без звичного правового захисту та державної підтримки. Отже, у ситуації, коли громади не мають ані достатніх приміщень, ані ресурсів для будівництва чи капітального ремонту, стає очевидною потреба в довгострокових державних житлових рішеннях, які дозволять забезпечити людей, зокрема ВПО та інші вразливі групи, доступним соціальним і тимчасовим житлом.

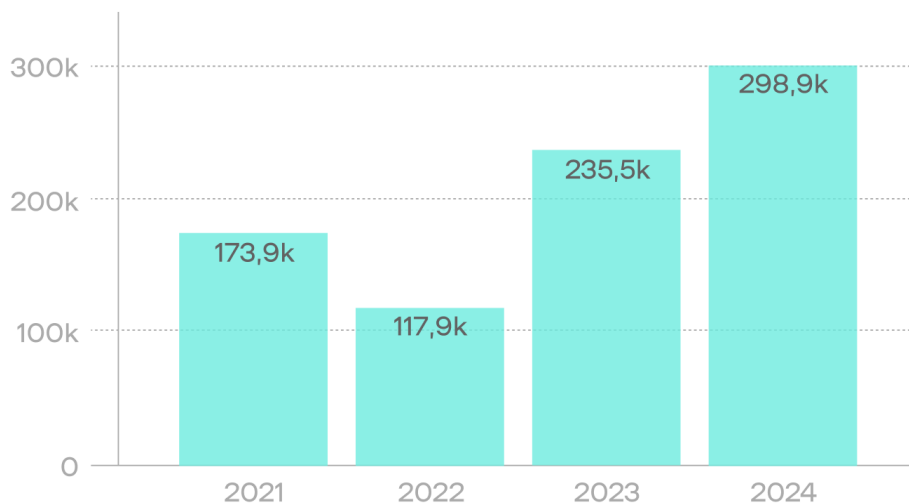

Рис. 4. Фактично надані соціальні послуги в Полтавській області за період 2021-2024 років

¹⁷ Деякі питання функціонування місць тимчасового проживання внутрішньо переміщених осіб : Постанова Каб. Міністрів України від 01.09.2023 № 930 : станом на 17 жовт. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/930-2023-n#Text>

¹⁸ розпорядження про затвердження переліку місць тимчасового проживання внутрішньо переміщених осіб у полтавській області. ПОЛТАВСЬКА РАЙОННА ВІЙСЬКОВА АДМІНІСТРАЦІЯ. URL: <https://poltava-rda.gov.ua/news/1700119716/>

Після вивчення структури соціальних послуг розглянемо, як змінювалися обсяги фактично наданих соціальних послуг у громадах області протягом останніх років. На Рис. 4 представлено динаміку кількісних показників наданих соціальних послуг у Полтавській області протягом 2021-2024 років.

Згідно з наведеними даними, у 2021 році, який став завершальним періодом пандемії COVID-19, кількість отримувачів соціальних послуг залишалася на рівні близько 200 тисяч осіб. 2022 року війна внесла суттєві корективи та знижила показник більше ніж на 30%, тобто на 56 тисяч отримувачів до 117,9 тисячі. У 2023 році можна спостерігати суттєве зростання, а 2024 рік став піковим у наданих соціальних послугах населенню області. Такі високі показники можуть бути пов'язані зі зростанням кількості ветеранів, внутрішньо переміщених осіб серед яких є люди з обмеженими можливостями та ті хто потребує допомоги.

Варто окремо зазначити показники найбільш затребуваних соціальних послуг серед населення області у 2021-2024 роках. Загалом у переліку отриманих послуг зазначалися:

- Догляд вдома
- Соціальна адаптація
- Консультування
- Денний догляд
- Соціальна профілактика
- Представництво інтересів
- Догляд стаціонарний
- Соціальний супровід
- Соціальна реабілітація
- Влаштування до сімейних форм виховання
- Посередництво
- Соціально-психологічна реабілітація
- Абілітація
- Кризове та екстренне втручання
- Паліативний догляд
- Соціальна інтеграція та реінтеграція
- Надання притулку
- Підтримане проживання
- Супровід при працевлаштуванні на робочому місці
- Натуральна допомога
- Інформування

- Транспортні послуги
- Фізичний супровід осіб з інвалідністю
- Переклад жестовою мовою
- Денний догляд дітей з інвалідністю
- Підтримане проживання осіб похилого віку та осіб з інвалідністю
- Підтримане проживання бездомних осіб
- Транзитне підтримане проживання/ учбова соціальна квартира (будинки)
- Екстрене (кризове) втручання
- Соціальний супровід сімей/осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах
- Соціальний супровід сімей, у яких виховуються діти-сироти і діти, позбавлені батьківського піклування
- Соціальний супровід при працевлаштуванні та на робочому місці
- Супровід під час інклюзивного навчання
- Медіація
- Консультативний кризовий телефон
- Нічний притулок
- Короткотермінове проживання
- Соціально-трудова адаптація
- Персональний асистент
- Соціальна реабілітація осіб з інтелектуальними та психічними порушеннями
- Соціально-психологічна реабілітація осіб із залежністю від наркотичних засобів чи психотропних речовин
- Соціально-психологічна реабілітація осіб з ігровою залежністю
- Тимчасовий відпочинок для батьків або осіб, які їх замінюють, що здійснюють догляд за дітьми з інвалідністю
- Тимчасовий відпочинок для осіб, що здійснюють догляд за особами з інвалідністю, особами, які мають невиліковні хвороби, хвороби, що потребують тривалого лікування.

У 2022 році система надання соціальних послуг зазнала суттєвого скорочення обсягів порівняно з 2021 роком. Практично за всіма видами послуг зафіксовано спад, що може свідчити про системне навантаження на інфраструктуру соціального захисту в умовах воєнного стану та перерозподілу ресурсів. Якщо у 2021 році провідні позиції займали натуральна допомога (33 932 випадки), консультування (21 287) і соціальна адаптація (20 593), то у 2022 році обсяги зменшилися майже вдвічі. Частина напрямів, таких як натуральна допомога, інформування, транспортні послуги, у 2022 році взагалі не надавалися. Це дозволяє припустити, що в умовах воєнного стану відбулося зміщення пріоритетів надання допомоги у

бік базових форм підтримки, що не потребують складної організації, а також про кризу ресурсного забезпечення та кадрового потенціалу.

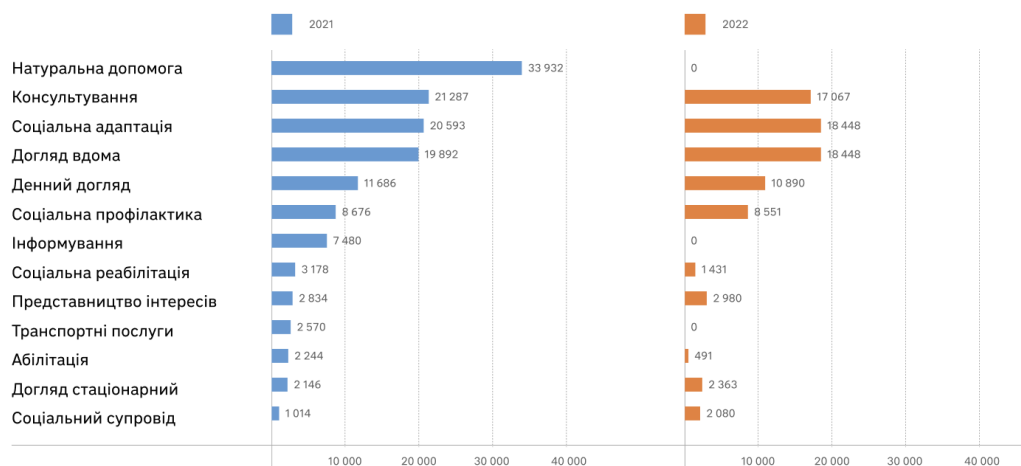

Рис. 5. Найбільш затребувані соціальні послуги серед населення області за період 2021-2022 років

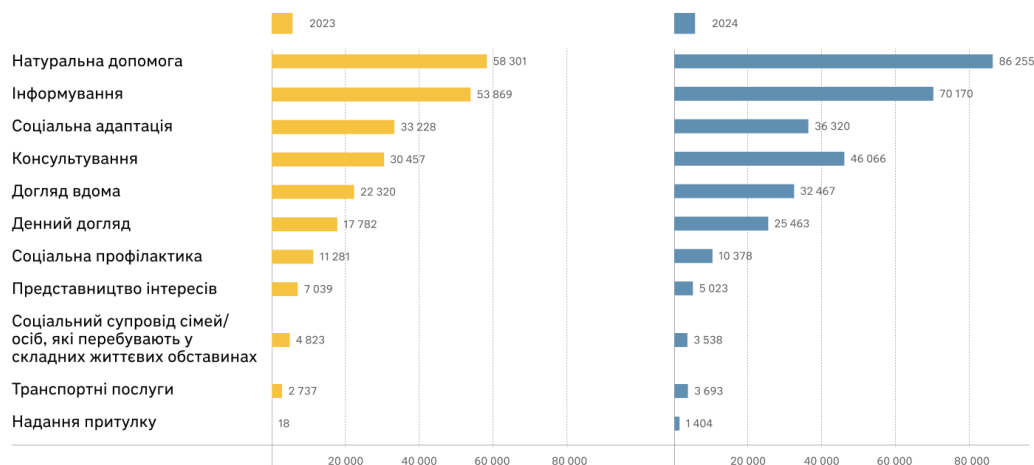

Рис. 6. Найбільш затребувані соціальні послуги серед населення області за період 2023-2024 років

На Рис. 6 продемонстровано динаміку надання ключових соціальних послуг у воєнні роки 2023–2024 років. На відміну від попереднього періоду (2021–2022), спостерігається помітне зростання активності системи соціального захисту. Практично всі види послуг показують збільшення кількості отримувачів, що вказує на часткове відновлення інституційної спроможності та посилення кризового реагування.

У 2024 році спостерігається суттєве розширення спектра та масштабів надання соціальних послуг порівняно з 2023 роком. Більшість напрямів демонструють стабільне зростання, що, імовірно, пояснюється поступовим відновленням функціонування соціальної системи після періоду кризового скорочення 2022 року. Найбільше зросли показники у напрямку надання натуральної допомоги — з 58 301 до 86 255 випадків та інформування — із 53 869 до 70 170. Це вказує на посилення ролі оперативного реагування держави на соціальні ризики та зростання запиту на підтримку домогосподарств, що зазнали наслідків війни чи переміщення. Значно збільшилась кількість догляду вдома (із 22 320 до 32 467), що відображає актуалізацію проблеми людей з інвалідністю та збільшення попиту на цю послугу. Зростання також зафіксоване у напрямку денного догляду (17 782 до 25 463). Водночас у низці напрямів зафіксовано незначне зниження показників — зокрема, за соціальною профілактикою, представництвом інтересів, соціальним супроводом сімей/осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах, транспортними послугами. Це може бути наслідком як оптимізації мережі установ, так і перерозподілу ресурсів на користь мобільних і виїзних форм роботи. Послуга надання притулку (1 404 випадки) — відображає попит людей, які втратили житло внаслідок війни та зростання кількості внутрішньо переміщених осіб в області.

Звернемо увагу на унікальну послугу раннього втручання, яка наразі широко масштабується в громадах України, в тому числі на Полтавщині. Ця послуга є комбінованою, мультидисциплінарною, яка об'єднує медичну, психологічну, педагогічну та соціальну допомогу для сімей з дітьми у віці від 0—4 років, які мають порушення розвитку або в яких існує ризик виникнення таких порушень. Раннє втручання допомагає помітити щоденні труднощі сім'ї, пов'язані з розвитком дитини, і разом з батьками підбирати стратегії, які підтримують її індивідуальні потреби.

Днями Дитячий фонд ООН UNICEF оновив перелік та склад 105 команд фахівців, які надають послугу раннього втручання в Україні. Зокрема, в Полтавській області надавачами такої послуги виступають: комунальні установи, а саме Полтавський міський центр комплексної реабілітації для осіб з інвалідністю, Кременчуцький міський Центр комплексної реабілітації дітей з інвалідністю Департаменту соціального захисту населення Кременчуцької міської ради та Пирятинський центр надання соціальних послуг Пирятинської міської ради. А також, благодійні організації: БО БФ “Карітас Полтава”, Благодійна організація “Парафіяльний благодійний фонд “Карітас Лубни”.

Таким чином, послугу раннього втручання можна отримати в чотирьох територіальних громадах області, але слід зазначити, що потребу та можливості в наданні цієї комплексної послуги вивчають і інші громади нашої області. Миргородська громада, зокрема, розглядає можливість впровадження цієї послуги найближчим часом.

Отже, підсумовуючи фактичні показники бачимо, що 2021–2022 роки демонструють зменшення обсягу соціальних послуг. Майже всі види допомоги — від натуральної до стаціонарної — скоротилися вдвічі або повністю зникли. Можна припустити, що в цей період держава здебільшого реагувала на найгостріші потреби замість того, щоб розвивати мережу соціальних послуг. У 2023–2024 роках, схоже, починають з'являтися ознаки відновлення системи. Очевидно, що в умовах війни потреби людей змінилися або певні типи послуг стали більш актуальними. Обсяги послуг зростають, особливо кризові втручання, соціальний супровід й допомога сім'ям. З'являються нові формати — персональні асистенти, розширення інклюзивного напрямку. Це вже не хаотичне реагування, а спроба вибудувати контрольований процес підтримки. Система соціальної допомоги поступово наче виходить із шоку, повертаючись до активної роботи, хоч і з чітким фокусом на кризових і вразливих групах.

У процесі цього відновлення все помітніше стає, що окремі групи потребують особливої уваги та нових підходів, і насамперед це стосується ветеранів та їхніх родин. А тому одним з нагальних питань сьогодення є формування ветеранської політики у громадах. Ветерани та їх сім'ї часто стикаються не з однією проблемою, а з комплексом, що охоплює фізичні, психологічні та соціальні аспекти, які потребують координації та довготривалої підтримки. Водночас чинне законодавство не адаптовано до потреб ветеранів цієї війни, тобто молодих ветеранів, однак процес оновлення також розпочато. І тут важливо об'єднати зусилля різних відомств для реалізації затвердженої Стратегії ветеранської політики на період до 2030 року та Стратегії формування системи повернення з військової служби до цивільного життя на період до 2033 року. Крім того, обласні держадміністрації за участю органів місцевого самоврядування мають вживати заходів, спрямованих на всебічну підтримку ветеранів війни на місцевому рівні. Водночас важливою частиною цієї роботи є формування толерантного ставлення до ветеранів у громадах та розвивати культуру поваги до військових, в тому числі ветеранів.

Так, Полтавською обласною радою затверджена Комплексна програма реабілітації, інтеграції та соціального захисту Захисників та Захисниць України, членів сімей загиблих Полтавської області на 2023 – 2025 роки. Програма спрямована на комплексну підтримку Захисників і Захисниць України та членів сімей загиблих шляхом поєднання медичної, психологічної, соціальної реабілітації й заходів соціального захисту. Це значить, що вона спрямована на відновлення здоров'я, соціальну інтеграцію, адаптацію до цивільного життя та покращення якості життя цієї категорії людей на регіональному рівні.

На місцях не всі громади затверджують окрему власну програму захисту ветеранів, але в більшості опитаних громад працює фахівець зі супроводу ветеранів, який допомагає ветеранам і їхнім родинам орієнтуватися в системі послуг, координує

отримання соціальної, медичної та психологічної підтримки й супроводжує їх у процесі повернення до цивільного життя. А також на місцях в більшості своїй розроблена дорожня карта ветерана, така собі інструкція, що пояснює, куди звертатися та які документи потрібні для отримання допомоги. В одному з експертних інтерв'ю представниця органів місцевого самоврядування зазначила:

“Фахівець здійснює повний супровід, починаючи з дуже багато питань. Люди не знають своїх прав, можливостей, куди піти. Дійсно, це така дієва допомога, особливо щодо встановлення статусів пропавших безвісти, дружини не знають, як оформити”.

Якщо говоримо про ветеранську політику та сервіс, то в цьому напрямку слід розглянути кількість осіб, які є ветеранами у Полтавській області. За даними Міністерства у справах ветеранів України всього в області наявні 34703 особи з статусом ветерана станом на 2025 рік. Осіб з 2 групою інвалідності 4830, а з 1 групою 382. Ця кількість не є досить значною в масштабах області, проте це люди, які потребують постійного нагляду та особливого лікування. У контексті надання соціальних послуг для ветеранів з обмеженими можливостями слід також звернути увагу на вікові категорії з 1 та 2 групою інвалідності (Аналітична інформація за даними Міністерства у справах ветеранів України. *Міністерство у справах ветеранів України*. URL: <https://data.mva.gov.ua/>).

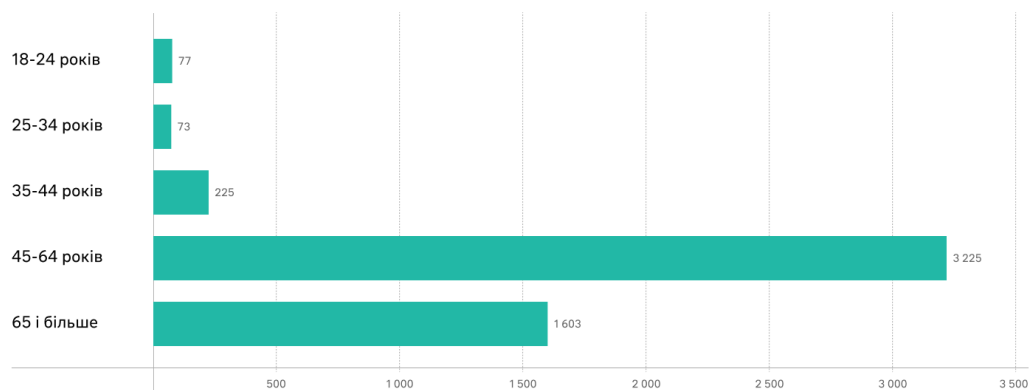
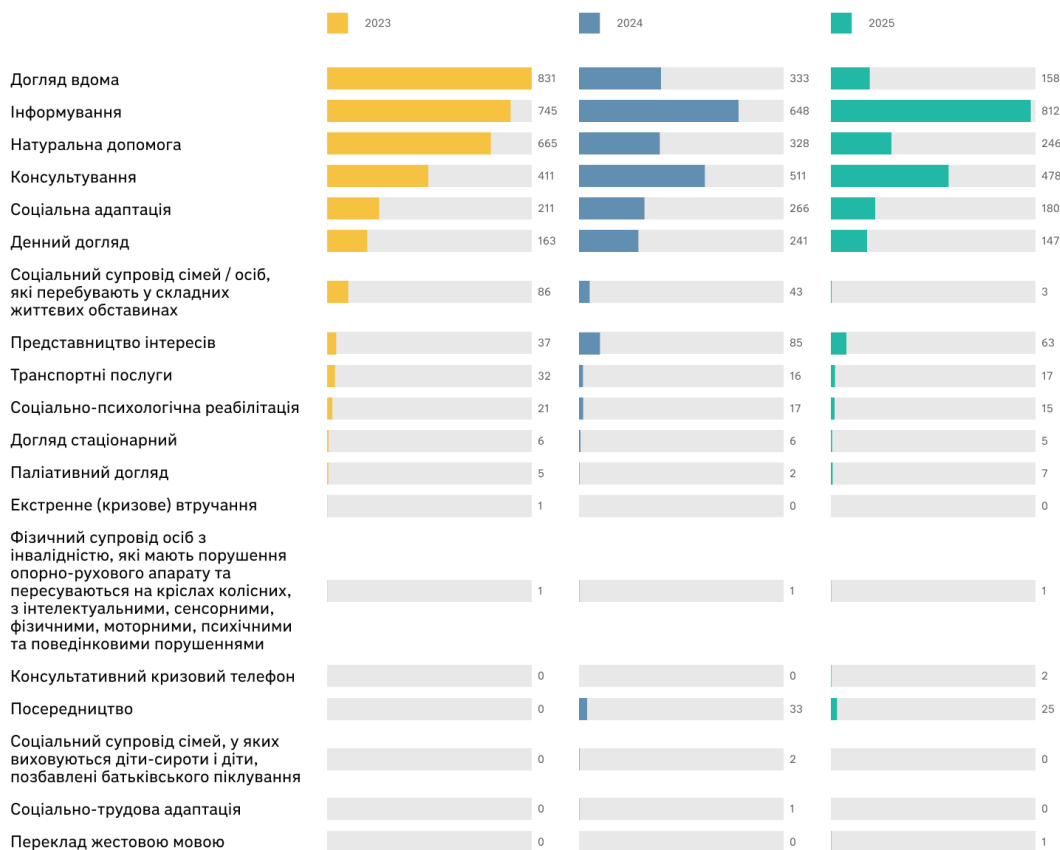

Рис. 7. Кількість ветеранів 1 та 2 групи інвалідності за віковими категоріями у Полтавській області

Рис. 7 ілюструє розподіл кількості ветеранів 1 та 2 групи інвалідності за віковими категоріями у Полтавській області. Дані показують чітку концентрацію у старших вікових групах: найбільше ветеранів припадає на категорію 45–64 років (3225 осіб), наступна за чисельністю – категорія 65 і більше років (1603 особи). У вікових групах 35–44 років, 25–34 років та 18–24 років спостерігається значно менша кількість ветеранів: відповідно 225, 73 та 77 осіб. Такий розподіл свідчить про те, що найбільше допомоги потребують ветерани старшого покоління 45–64 роки, та старші.

Потрібно також зауважити, що ветерани російсько-української війни отримують весь спектр доступних послуг у Полтавській області, зокрема: інформування; консультування; посередництво; представництво інтересів; соціальна адаптація; соціальний супровід; соціальна реабілітація; догляд вдома; фізичний супровід осіб з інвалідністю, які мають порушення опорно-рухового апарату та пересуваються на кріслах колісних, з інтелектуальними, сенсорними, фізичними, моторними, психічними та поведінковими порушеннями; натуральна допомога; денний догляд; переклад жестовою мовою; транспортні послуги тощо.

* інформація за кількістю ветеранів на 2025 рік подана за 1 півріччя (01.07.2025)

Рис. 8. Інформація щодо надання соціальних послуг ветеранам з 2023-2025 (I півріччя) рр.

На Рис. 8 зображено ті послуги, які фактично отримували ветерани за вказаний період. Візуалізація показує, що у 2023 році більшість соціальних послуг надавалися у значно більших обсягах, ніж у 2024 та особливо у 2025 роках. Найбільші показники у 2023 році припадають на догляд вдома (831), інформування (745), натуральну допомогу (665) та консультування (411). У 2024 році всі ці послуги зменшуються: догляд вдома падає до 333, натуральна допомога — до 328, тоді як інформування (648) та консультування (511) зберігають високі значення. Соціальний супровід

сімей у складних обставинах у 2023 становив 86, а у 2024 році 43 ветерани, які скористалися послугою. У 2025 році (за перше півріччя) найбільші цифри має інформування (812), яке перевищує показники попередніх років і це дані тільки за пів року, тоді як інші ключові послуги далі знижуються: догляд вдома — 158, натуральна допомога — 246, консультування — 478. Менш затребувані послуги за всі роки мають низькі значення: транспортні послуги від 32 до 17, соціально-психологічна реабілітація від 21 до 15, паліативний догляд від 5 до 7. Інші соціальні послуги майже непомітні, через низький попит серед ветеранів. Також потрібно зазначити, що потенційні отримувачі не потребували таких соціальних послуг як: надання притулку, нічний притулок, короткотермінове проживання, підтримане проживання осіб похилого віку та осіб з інвалідністю, підтримане проживання бездомних осіб, транзитне підтримане проживання / учбова соціальна квартира (будинок), соціальний супровід при працевлаштуванні та на робочому місці, соціальна інтеграція та реінтеграція, денний догляд дітей з інвалідністю, персональний асистент, соціальна реабілітація осіб з інтелектуальними та психічними порушеннями, соціально-психологічна реабілітація осіб із залежністю від наркотичних засобів чи психотропних речовин, соціально-психологічна реабілітація осіб з ігровою залежністю, тимчасовий відпочинок для осіб, які здійснюють догляд за дітьми / особами з інвалідністю, тимчасовий відпочинок для батьків або осіб, які їх замінюють, що здійснюють догляд за дітьми з інвалідністю, тимчасовий відпочинок для осіб, що здійснюють догляд за особами з інвалідністю, особами з невиліковними хворобами чи хворобами, які потребують тривалого лікування, супровід під час інклюзивного навчання.

У Полтавському центрі надання адміністративних послуг запрацював спеціалізований адмінсервіс «Ветеран», створений за принципом «єдиного вікна» для спрощення доступу ветеранів, військовослужбовців та їхніх родин до державних і соціальних послуг. Сервіс об'єднує фахівців різних державних структур в одному просторі та надає комплексну адміністративну, соціальну й консультаційну підтримку без зайвої бюрократії. Особливий акцент зроблено на безбар'єрності, пріоритетному обслуговуванні та підтримці працевлаштування і професійної адаптації ветеранів.

При цьому головними проблемами із сервісом для ветеранів є те, що не всі громади мають фахівця з супроводу ветеранів чи окрему службу, яка веде ветеранську політику. Часто інформація на сайтах громад загальна: обіцянка «ветеранська політика» чи «програма підтримки», але без чітких даних про охоплення, фінансування або конкретні результати. Реабілітація, соціальне відновлення доступні, але не всюди. Іноді — лише для окремих категорій ветеранів з інвалідністю, з обмеженим часом лікування, санаторії тощо. Працевлаштування та інтеграція через бізнес чи зайнятість лишаються фрагментовані. Багато залежить від грантових програм, але фінансування, кадрові ресурси лишаються під питанням.

2.4. Основні проблеми, виклики та ризики надання соціальних послуг у громадах Полтавщини

Для виявлення ключових проблем у функціонуванні системи надання соціальних послуг, а також факторів, що впливають на її розвиток на місцевому рівні, у межах дослідження застосуємо метод SWOT-аналізу, який дозволить виявити проблемні питання, переваги та визначити можливості та загрози, які стоять перед громадами у наданні послуг.

Сьогодні фокус ми зробили на надавачах соціальних послуг державного сектору, оскільки вони значно переважають у соціальній сфері Полтавської області. Отже, проведений аналіз базувався на даних отриманих шляхом проведення глибоких інтерв'ю з представниками органів місцевого самоврядування, з надавачами соціальних послуг державного сектору, а також інформації отриманої від громад шляхом заповнення опитувальника. Зазначимо, що на засіданні круглого столу шляхом відкритої дискусії були обговорені ключові виклики, з якими стикаються громади в наданні соціальних послуг, а також практичні рішення для підвищення ефективності системи надання соціальних послуг.

Таблиця 5. **SWOT-аналіз системи надання соціальних послуг на Полтавщині**

S – Strengths (Сильні сторони)	W – Weaknesses (Слабкі сторони)
1. Розширення переліку надання соціальних послуг (супровід під час інклюзивного навчання, послуга раннього втручання). 2. Функціонування ЦНАПів за принципом “єдиного вікна” (проведення координації діяльності органів місцевого самоврядування (ЦНАП) щодо приймання документів для призначення державної соціальної допомоги із застосуванням системи “Соціальна громада”). 3. Співпраця з ГО, БФ та іншими організаціями (ПРООН, ЮНІСЕФ, БФ “Соціальний захист і реабілітація інвалідів”, ООН, Слов’янське серце та інші). 4. Практики супроводу ветеранів, психологічної реабілітації, мультидисциплінарних команд. 5. Досвід міжнародних проєктів з навчання персоналу. 6. Можливість підвищення кваліфікації робітників в обласному навчально- тренувальному центрі соціальної роботи.	1. Брак приміщень для розширення спектра соціальних послуг. 2. Кадровий дефіцит кваліфікованих соціальних працівників, а також вузьких спеціалістів і перевантаження наявних працівників. 3. Недостатньо транспортних засобів як для надання послуги соціального таксі, так і для мультидисциплінарних команд, які надають послуги. 4. Обмежені ресурси та застаріла матеріально-технічна база (техніка, обладнання, іноді немає де розмістити послуги). 5. Відсутність системи моніторингу якості наданих послуг. 6. Нерівномірність якості надання соцпослуг (розрив між громадами суттєвий). 7. Відсутність мотивації працівників (низька заробітна плата соціальних працівників). 8. Низька обізнаність мешканців щодо доступних послуг та механізмів їх отримання у своїх громадах. 9. Складність міжвідомчої взаємодії.

O – Opportunities (Можливості)	T – Threats (Загрози)
1. Запозичення стандартів ЄС (громади прямо кажуть, що це потрібно, особливо, що стосується послуги паліативного догляду). 2. Оцінка потреб мешканців громади 3. Посилення співпраці з громадськими організаціями. 4. Цифровізація (заявки та маршрути мають відбуватися онлайн). 5. Міжмуніципальне співробітництво (можливість створювати спільні центри для спеціалізованих послуг і не тільки). 6. Розвиток конкурентного ринку послуг до якого належать різні форми надавачів. 7. Створювати проекти реконструкції та відновлення, які будуть відповідати Стратегії розвитку громади і включити їх до Єдиного проектного портфеля громади. 8. Посилення міжвідомчої взаємодії, коли застосовується людиноорієнтовний підхід в наданні послуг.	1. Політична нестабільність та поглиблення соціальних викликів у зв'язку з військовими діями. 2. Зростання навантаження на систему через демографічні зміни (старіння, низькі доходи населення). 3. Передача на рівень місцевого самоврядування відповідальності за виконання державних соціальних стандартів без забезпечення їх необхідними фінансовими ресурсами (брак єдиних стандартів, вимоги без фінансування). 4. Високий ризик вигорання персоналу (низька оплата праці соцпрацівників). 5. Формалізація послуг (через слабку інфраструктуру і відсутність фінансової підтримки). 6. Відтік кваліфікованих кадрів у недержавний сектор або за кордон. 7. Залежність від донорського фінансування (донорські програми та проекти можуть завершитися).

Даний аналіз дає можливість сформулювати порівняльні переваги, що покажуть, як сильні сторони підсилюють можливості. Отже:

- Наявний досвід впровадження нових соціальних послуг дозволяє громадам швидше реагувати на зростання потреб населення та впроваджувати сучасні підходи основані на стандартах ЄС.
- Функціонування ЦНАПів за принципом «єдиного вікна» та використання системи «Соціальна громада» формують основу для подальшої цифровізації процесів подання заявок і маршрутизації отримувачів соціальних послуг. Запровадження цифрових рішень у сфері соціальних послуг дозволяє скоротити час на обробку звернень і зробити систему більш прозорою та зручною для отримувачів.
- Міжмуніципальне співробітництво відкриває можливості для створення спільних центрів соціальних послуг і більш ефективного використання ресурсів громад.
- Налагоджена співпраця з громадськими організаціями, благодійними фондами та міжнародними партнерами посилює потенціал розвитку конкурентного ринку соціальних послуг і залучення недержавних

надавачів. У свою чергу розвиток конкурентного середовища у сфері соціальних послуг дає громадам змогу обирати найкращі рішення та підвищувати якість сервісів для мешканців.

Виклики, коли можливості зменшують слабкі сторони

- Брак приміщень для розширення переліку соціальних послуг може бути подоланий шляхом проведення інвентаризації та створення реєстру об'єктів комунальної власності та підготовки проєктів реконструкції й відновлення, узгоджених зі Стратегією розвитку громади та включених до Єдиного проєктного портфеля громади. Також цей виклик актуалізує потребу у впровадженні міжмуніципального співробітництва і розвитку спільних спеціалізованих центрів.
- Кадровий дефіцит кваліфікованих соціальних працівників і вузьких спеціалістів ускладнює впровадження нових послуг та потребує розробки місцевих програм по їх залученню і розвитку партнерств із громадськими та благодійними організаціями навіть якщо вони не зареєстровані як надавачі і не мають цього статусу але вони так само працюють в межах своєї проєктної діяльності з отримувачами послуг.
- Кадровий дефіцит у сфері соціальних послуг є значно глибшою проблемою, ніж проста нестача працівників. За словами представників громад, не всі соціальні працівники мають профільну освіту, а підвищення кваліфікації носить епізодичний характер. Водночас громади відчувають гостру нестачу вузьких спеціалістів — зокрема психологів і фахівців з фізичної реабілітації, які б фокусувалися на цільових аудиторіях, з якими працюють надавачі

соціальних послуг. Окремою проблемою є відсутність підготовки таких фахівців, як соціальні патологи: попри наявність цієї професії в офіційному класифікаторі, жоден заклад вищої освіти в Україні наразі не готує таких спеціалістів, які дуже потрібні надавачам послуг для підвищення якості соціального супроводу та комплексно працювати з складними життєвими ситуаціями.

- Недостатня кількість транспортних засобів обмежує доступ вразливих груп до допомоги, зокрема соціального таксі, ускладнює роботу мобільних та мультидисциплінарних команд, що підсилює потребу в кооперації громад (міжмуніципального співробітництва) і залученні альтернативних надавачів.
- Обмежені фінансові ресурси та застаріла матеріально-технічна база негативно впливають на якість послуг, створюючи запит на розвиток конкурентного ринку.
- Регулярне оцінювання потреб мешканців громади в соціальних послугах дає змогу отримувати об'єктивну та достовірну інформацію і вчасно реагувати на проблеми. І тут можна залучати громадські організації, оскільки вони мають безпосередній контакт із мешканцями громади, зокрема з вразливими групами, та володіють практичними інструментами для проведення опитувань, збору зворотного зв'язку та можуть допомогти якісно зробити оцінку.
- Відсутність мотивації працівників, яка на пряму пов'язана з дефіцитом кадрів. Низька оплата праці в соціальній сфері впливає на залучення нових працівників, оскільки зменшує привабливість професії, що призводить до браку кваліфікованих кадрів та вигорання тих фахівців, що вже працюють. І тут згадаємо постанову КМУ від 26.12.2025 № 1750 «Деякі питання оплати праці працівників надавачів соціальних та реабілітаційних послуг», яка спрямована на підвищення заробітної плати у соціальній сфері з метою зберегти професійні кадри та забезпечити розвиток послуг. Положеннями Постанови органам місцевого самоврядування рекомендовано забезпечувати виплату заробітної плати за підвищеними ставками (коефіцієнтом) за рахунок місцевих бюджетів. Тобто, постанова не підкріплюється додатковими фінансовими ресурсами держави, що створює ризик її реалізації, оскільки громади мають нерівні можливості для виконання цих рекомендацій. Водночас документ був ухвалений наприкінці бюджетного року, коли місцеві бюджети вже були затверджені та збалансовані, на що в ході зустрічі звертали увагу представники територіальних громад.
- Складність міжвідомчої взаємодії знижує ефективність системи надання соціальних послуг та актуалізує потребу в цифровізації процесів і посиленні

координації між установами для комплексного супроводу особи чи сім'ї. На практиці громади дедалі частіше стикаються з комплексними випадками, наприклад, СЖО (бідність, насильство, інвалідність, залежності) і вони вимагають одночасного втручання кількох служб, а не послідовного. Першою суттєвою перешкодою для цього є інформаційні бар'єри: використання різних баз даних, конфіденційність, та відсутність єдиного інформаційного простору між установами. Додатково проблему ускладнює неузгодженість процедур взаємодії між службами.

Ризики, загрози посилюють наявні слабкі сторони

- Політична нестабільність і поглиблення соціальних викликів, зумовлені воєнними діями, матимуть негативний вплив на стан соціальної сфери. Це, зокрема, призведе до зростання кількості мешканців, які потребуватимуть соціальної підтримки, та до збільшення навантаження на місцеві бюджети у частині соціального захисту й надання соціальних послуг.
- Поєднання кадрового дефіциту, низької оплати праці та підвищеного навантаження на працівників соціальної сфери, підвищує ризик вигорання і втрати кваліфікованих фахівців.
- Зростання потреб населення у соціальних послугах за умов обмежених ресурсів громад, тобто лише за рахунок місцевих бюджетів, може призвести до зниження їх доступності та якості. І тут зазначимо, що значні відмінності у ресурсах і спроможності громад можуть поглиблювати нерівність у доступі до соціальних послуг між громадами області.

- Погіршення матеріально – технічної бази об'єктів соціальної сфери через відсутність фінансового ресурсу на її оновлення не дозволить впровадженню та масштабуванню процесів цифровізації соціальної сфери.
- Прийняття державою нових соціальних зобов'язань і стандартів (запровадження послуг, підвищення оплати праці) без фінансового забезпечення їх виконання на місцевому рівні створює ризик формального або неповного надання соціальних послуг. За умов значного навантаження на бюджети громад, пов'язаного з утриманням шкіл, садочків, житлово-комунальної та іншої критичної інфраструктури, громади часто не мають достатнього ресурсу для повноцінного розвитку соціальної сфери. Відсутність механізмів державного стимулювання для громад, які інвестують у розвиток і впровадження нових соціальних послуг, додатково обмежує їх спроможність до змін.

Розділ III. НАПРЯМИ ПОКРАЩЕННЯ СИСТЕМИ НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ У ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАДАХ ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

1. Оцінка потреб мешканців громади

Розвиток соціальних послуг у громаді розпочинається з регулярного й системного визначення реальних потреб її мешканців. Проведення періодичної оцінки потреб населення дає змогу формувати свій перелік соціальних послуг відповідно до цих результатів, щоб запобігти наданню не актуальних послуг. І тут дієвою порадою є залучати громадські організації, оскільки вони мають безпосередній контакт із жителями громади, зокрема з вразливими групами, та володіють практичними інструментами для проведення опитувань, збору зворотного зв'язку та можуть допомогти владі розробляти дієві програми.

2. Перевірка наявних об'єктів, що належать громаді

Провести інвентаризацію всіх приміщень комунальної власності, і скласти Реєстр майна, яке знаходиться в громаді з метою виявлення додаткових можливостей для розширення переліку соціальних послуг, або раціональному використанню для вже існуючих послуг. Такий аналіз дозволить побачити, які простори можуть бути використані або переобладнані, переформатовані для нових послуг — від реабілітаційних до денного догляду чи кризової підтримки — та забезпечити більш раціональне використання наявних ресурсів відповідно до реальних потреб мешканців.

Тут дієвою порадою може виявитися включити реконструкцію чи капітальний

ремонт та переобладнання виявлених приміщень до Єдиного проєктного портфеля громади, скориставшись системою DREAM. Тобто створити проєкт, який буде відповідати Стратегії розвитку громади. Зробити фінансові розрахунки, якщо проєкт дороговартісний зробити техніко-економічне обґрунтування. Отримати секторальну оцінку для успішного включення проєкту до галузевого (секторального) проєктного портфелю. І подання на включення до Єдиного портфеля публічних інвестицій держави. Це дасть можливість отримати фінансування проєкту. Оскільки включення проєкту до Єдиного портфеля публічних інвестицій держави, говорить про те, що проєкт відповідає Стратегії громади, державним пріоритетам і відкриває шлях для включення у програми фінансування від міжнародних донорів та державного бюджету.

3. Міжвідомча взаємодія

Ефективне надання соціальних послуг значною мірою залежить від добре налагодженої міжвідомчої співпраці, яка передбачає об'єднання зусиль між соціальними службами, освітою, охороною здоров'я, центрами зайнятості та громадським сектором. Центром такої взаємодії є вивчення реальних потреб конкретної людини або сім'ї, на основі чого формується індивідуальний план підтримки. Отже, пропонуємо створення місцевих Порядків взаємодії: тобто громади розробляють власні документи, алгоритми дії або протоколи для кожної ситуації, а також створюють єдину інформаційну систему в громаді. Центром такої взаємодії є людиноорієнтований підхід в наданні послуг. Це допоможе різним службам краще координувати свої дії, створити цілісну картину допомоги, що дозволить більш ефективно використовувати ресурси, а це зрештою підвищить доступність і якість соціальних послуг.

4. Запроваджувати або посилювати міжмуніципальне співробітництво між сусідніми громадами

Органам місцевого самоврядування варто активно розвивати міжмуніципальне співробітництво, яке допоможе подолати спільні виклики, розвивати територіальні громади шляхом розширення переліку соціальних послуг і покращенням їх якості.

Сьогодні, в умовах обмежених ресурсів та зростаючих потреб населення, багато громад не здатні повністю забезпечити своїм мешканцям затребувані соціальні послуги. Таким чином, об'єднуючи свої ресурси, досвід і управлінські підходи сусідні громади можуть ефективніше розв'язувати спільні проблеми. Міжмуніципальне

співробітництво також сприяє обміну знань, кращому плануванню, створенню спільних проєктів та залученню додаткового фінансування для розвитку соціальних послуг.

Станом на 29 грудня 2025 року в Реєстрі договорів про співробітництво територіальних громад зареєстровано 1386 договорів, з них 162 по Полтавській області. Наведена нижче діаграма характеризує динаміку темпу росту укладання договорів про співробітництво громад загально по Україні, в порівнянні з укладеними договорами по Полтавській області та зокрема, у сфері соціального захисту населення.

Рис. 9. Динаміка укладання договорів про міжмуніципальне співробітництво

Рис. 9 демонструє дуже малу кількість договорів у сфері соціальних послуг в реєстрі по Полтавській області, і це є результатом низької активності громад у застосуванні такого інструменту співробітництва, тобто органи місцевого самоврядування не сприймають даний інструмент як пріоритетний для розвитку соціальної сфери. Це свідчить про потребу підвищення обізнаності, навчання і стимулювання громад до використання міжмуніципального співробітництва у соціальній сфері.

Найбільша кількість загальних договорів (46,8%) укладена з метою реалізації спільних проєктів у сфері надання адміністративних послуг, охорони навколишнього середовища, впровадження енергозберігаючих технологій, у сфері пожежної охорони тощо. Така саме тенденція за формою співпраці зберігається і по укладених договорах о співробітництві по Полтавській області (51%). А ось у сфері соціального захисту договори укладалися переважно за формою делегування завдань із передачею фінансових ресурсів.

В ході проведення дослідження органам місцевого самоврядування було запропоновано оцінити реалістичність міжмуніципального співробітництва. Отримані результати свідчать про стримане ставлення громад до такої співпраці, так: майже 40% респондентів сумніваються в її реальній реалізації, тоді як 36% вважають її можливою. Лише кожна десята громада впевнена, що така співпраця є повністю реальною, тоді як частина опитаних або не вірить у неї зовсім, або займає нейтральну позицію.

Серед чинників, які заважають громадам налагоджувати міжмуніципальне співробітництво, респонденти відмічають складність у пошуку надійних партнерів та налагодження комунікації, побоювання брати на себе відповідальність за реалізацію спільних проєктів. А також зазначили про низький рівень обізнаності про сам механізм укладання відповідних договорів, є приклад коли громада замість укладання договору про співробітництво використовує звичні механізми співпраці (зокрема співфінансування через субвенції) через складність і неврегульованість договірних процедур.

Водночас зазначимо, що в області існує багато позитивних прикладів міжмуніципального співробітництва громад. Зокрема, в Миргородській міській громаді укладений договір про міжмуніципальне співробітництво з Ромоданівською селищною радою. Так, Територіальний центр соціального обслуговування надання соціальних послуг Миргородської міської ради надає послугу догляду вдома. За цим договором обслуговується близько 180 осіб сусідньої громади. Крім цього, в громаді Центр комплексної реабілітації дітей з інвалідністю міста Миргорода надає реабілітаційні послуги по договору співробітництва Ромоданівській, Великобагачанській, Гоголівській, Комишнрянській, Великосорочинській і Білоцерківській радам.

В червні 2025 року була підписана низка поправок до Закону України «Про співробітництво територіальних громад», прийнятим у 2014 році, які значно спрощують процедури міжмуніципальної співпраці.

Отже, міжмуніципальне співробітництво є дієвим інструментом зміцнення спроможності громад щодо надання якісних соціальних послуг. Але ефективна реалізація можлива за умови виконання певних управлінських та організаційних умов. А саме:

Для обласних інституцій пріоритетним завданням є забезпечення органів місцевого самоврядування необхідними знаннями та практичними навичками щодо впровадження механізмів міжмуніципального співробітництва. Це дозволить підвищити рівень обізнаності, мінімізувати інституційні ризики та подолати невпевненість перед новою формою взаємодії.

Для органів місцевого самоврядування:

- визначити спроможність громади щодо надання послуг іншим громадам та оцінити потенціал співпраці;
- інформування – це головний етап у пошуку партнерів та налагодження комунікації;
- проведення рекламних кампаній та заходів з встановлення довіри між учасниками співробітництва;
- відстежувати та брати участь у грантових програмах з впровадження нових або розвитку наявних комплексних соціальних послуг спільно з сусідніми громадами, але при цьому мати спільний проект з усіма розрахунками та обґрунтуваннями економічної доцільності;
- брати участь у навчаннях, вивчати досвід інших громад, регіонів, країн тощо.

5. Мотиваційні програми для залучення вузьких спеціалістів

Розробити та впровадити у громаді мотиваційну програму з залучення вузьких спеціалістів, наприклад, психологів, реабілітологів тощо, зокрема, коштом розв'язання житлового питання (доступне або соціальне житло, допомога з орендою); сприяння у навчанні та підвищенні кваліфікації. Тут можливе використання потенціалу людей з числа внутрішньо переміщених осіб.

6. Навчання та психологічна підтримка соціальних робітників

В сучасних реаліях працівники соціальної сфери надають комплексні послуги від виявлення проблеми до повного її розв'язання, а це потребує знань у психології, праві та комунікації. Тому забезпечити навчання є стратегічною необхідністю у впровадженні європейських стандартів надання соціальних послуг.

Водночас зазначимо, що дуже важлива психологічна підтримка самих працівників соціальної сфери, оскільки вони щодня стикаються із травматичними ситуаціями, допомагають людям у кризі, і це призводить до високого ризику вигорання та емоційного виснаження. І тут дуже важлива системна підтримка у вигляді індивідуальних консультацій з психологом, супервізій, тренінгів зі стресостійкості, організація активностей для розвантаження. Це є дуже важливим як мінімум для того, щоб утримати фахівців які вже працюють.

7. Системний обмін досвідом між громадами

Запровадити регулярний обмін досвідом у вигляді форумів, семінарів, навчальних візитів, спільних тренінгів де представники громад діляться практичними знаннями, успішними практиками, викликами та шляхами їх подолання. Це сприятиме, в першу чергу, підвищенню якості, доступності та результативності соціальних послуг для мешканців, а також зміцненню комунікації та довіри між громадами.

Також варто активніше розвивати співпрацю між громадами — як всередині країни, так і з громадами-побратимами за кордоном. Така взаємодія дає можливість переймати сучасні управлінські практики, залучати експертну підтримку та додаткові ресурси для розвитку соціальних послуг.

8. Покращити інформування про можливості соціального захисту на місцях

Даний напрямок є важливим, оскільки навіть наявні послуги часто залишаються невикористаними через брак інформації або складність процедур. Чітке та доступне інформування дозволяє людям своєчасно отримувати підтримку й зменшує соціальну напругу в громадах. Реалізувати це можливо через використання офіційних сайтів громад, ЦНАПів, старостинських округів, а також шляхом залучення соціальних працівників і громадських організацій до поширення інформації. Наразі збільшилася роль соціальних мереж та месенджерів, як каналів отримання інформації жителями громад.

ВИСНОВКИ

Система надання соціальних послуг в Полтавській області загалом функціонує та розвивається, однак має мозаїчний характер і суттєво відрізняється за якістю та доступністю залежно від територіальної громади. Громади, де після децентралізації наявна діюча інфраструктура та фінансово спроможні, здатні підтримувати ширший перелік послуг та запроваджувати нові послуги, тоді як більшість сільських і селищних громад обмежуються мінімальним набором базової допомоги. Відсутність здебільшого якісної оцінки потреб населення та єдиних стандартів призводить до того, що доступ до соціальних послуг залежить не стільки від потреб людини, скільки від місця її проживання, що знижує рівень довіри до державних інституцій.

Дослідження показало, що законодавче поле у сфері соціальних послуг активно розширюється, адаптується до вимог воєнного часу, однак темпи запровадження нових вимог значно випереджають реальну спроможність громад їх виконувати. Кадровий дефіцит, нестача приміщень, обмежені фінансові ресурси та застаріла матеріально-технічна база залишаються системними бар'єрами для розвитку якісних соціальних послуг. Особливо гостро ці проблеми проявляються у питаннях підтриманого проживання, реабілітації та комплексної роботи з психосоціальними наслідками війни. Водночас система в умовах воєнного стану продемонструвала здатність до кризового реагування: у 2023–2024 роках спостерігається зростання обсягів надання ключових соціальних послуг і поступовий вихід із «режиму виживання».

На регіональному рівні обласні департаменти, центри соціальних служб виконують свою роль: наявне навчання персоналу, субвенції, методична підтримка, навіть пілотні цифрові інструменти кейс-менеджменту, проте їхній вплив на стратегічну перебудову системи залишається обмеженим. Недержавні надавачі соціальних послуг мають значний потенціал, але їхня присутність зосереджена переважно у великих містах, що поглиблює нерівномірність надання послуг. Окремим викликом стає забезпечення потреб ветеранів,

ветеранок та їхніх родин, які часто стикаються з комплексними проблемами і потребують довготривалого, скоординованого супроводу. За відсутності системної координації між службами та єдиного інформаційного простору громади змушені діяти фрагментарно.

Наявна модель фінансування соціальних послуг містить ризики або скорочення їх кількості або їх формального виконання без забезпечення належної якості, а також посилення дисбалансів між громадами, передусім тими, що мають найбільш обмежені бюджетні ресурси. За відсутності системної державної підтримки, державних програм та механізмів стимулювання розвитку послуг зростає ймовірність подальшого скорочення кадрового потенціалу та поступового зниження стандартів соціального захисту населення.

Водночас громади демонструють готовність до трансформації системи — через партнерства з громадським сектором, запровадження нових моделей послуг та міжмуніципальну співпрацю. Подальший розвиток соціальних послуг у громадах залежить від спільних зусиль держави, місцевої влади, громадського сектору та самих мешканців. Саме така співпраця дозволить зробити соціальну допомогу більш доступною, зрозумілою та справедливою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Про соціальні послуги : Закон України від 17.01.2019 № 2671-VIII : станом на 16 черв. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text>.
2. Конвенція про права осіб з інвалідністю (Конвенція про права інвалідів) : Конвенція Орг. Об'єдн. Націй від 13.12.2006 : станом на 19 черв. 2023 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71#Text.
3. European Social Charter (revised) : International treaty of the Council of Europe of 01.07.1999 no. ETS No. 163 : as of 3 May 1996. URL: <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list?module=treaty-detail&treatynum=163>.
4. Про затвердження Класифікатора соціальних послуг : Наказ М-ва соц. політики України від 23.06.2020 № 429 : станом на 29 серп. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0643-20#Text>.
5. Ustawa z dnia 19 lipca 2019 r. o realizowaniu usług społecznych przez centrum usług społecznych : Ustawa від 19.07.2019 № Dziennik Ustaw 2019 poz. 1818 : Stan na dzień 1 czerwca 2025 r. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20190001818>.
6. Ministry of Family, Labour and Social Policy. Social assistance principles. URL: <https://www.gov.pl/web/family/social-assistance-principles>.
7. European Social Network. Poland factsheet for 2024. URL: <https://www.esn-eu.org/social-services-index/2024/poland>

